

Stefan Zweig

FRIDERIKE'
ye
MEKTUPLAR

YANKI YAYINLARI

STEFAN ZWEIG

FRİDERİKE'YE MEKTUPLAR

Türkçesi
BURHAN ARPAD

YANKI YAYINLARI

Dizgi Baskı
Yaylacık Matbaası
İstanbul — Haziran 1967

Ruschlikon (İsviçre), Ağustos 1918

Sevgilim,

Şimdi sana hep sabahları, postacı gelmeden az önce yazıyorum ki, senin için bir şeyler gelmişse hemen gönderebileyim. Romanının müsveddeleri geldi. Burada bir yere verilebilir, ya da tefrika ettirilebilir, sanırım.

Şu sıra inanılmaz sıcaklar var. Buradan bir yere kımıldamıyorum. Zürich'te hâlâ süren gribin de tesiri var bunda. Sadece bizim profesör Dr. Robert Faesi'yle, dün geceyarısı gölde kürek çektik. Eşsiz bir geceydi.

Sevgilim, güzelim, mektupla anlatmasını hiç beceremiyorum. Şu sıra elimden kalemin düştüğü yok da, kâğıt görmek istemiyor gö-

züm. Dün sanat makalesini bitirdim. Şimdi piyese çalışmam gerekiyor. Zira yarın Paul Stefan gelecek, «Donauland» dergisi için başımın etini yiyecek, sanırım. Daha fazla sıkıntıya katlanamam. Yarın «Eski - Viyana» üzerine bir gösteri var. Sanırım, Dr. Bach'ın işi. Fakat bana hiç görünmüyor. Bir kolayını bulursam gitmeyeceğim oraya. Bu şeylerden pek sıkılıyorum ve millet açlık ve kıtlık çekerken, böyle eğlencelere binlerce ve binlerce harcanmasına pek kızıyorum. Bu gibi sanat gözbozacılıklarından tiksiniyorum, içime işliyor.

R. Rolland'dan haber geldi. Rus dostu diye ölüm cezasına çarptırılan şair Henri Guillebeaux işinin içyüzünü o da bilmiyor. O da benim gibi düşünüyor; tersi belgeleninceye kadar dostumuzun dürüst olduğu kanısını besliyor. Bu konuyu ele almışa benziyor. Gerçek mektuplar aldığım tek insan, yine de Romain Rolland. Viyana'dan tıs çıkmıyor. Orada herşeyler taşlaşmış gibi bir duygu var içimde.

Sana biraz da politikadan söz açmalıyım. Sanırım işler yolunda, hem de pek yolunda. İyimserliğimde haklı çıkacağım. Almanlar yumuşadılar. Şu sıra hızla düzelen havayı bozaabilecek tek şey olan saldırıları temelinden durdu. Oralardaki savaşçıların sesi yakında bütünü kışılır. Anlaşmaya son dakikada inanılmaz bir budalalık engel olabilir amma, tekrar edeyim, şu anda ben buna inanmıyorum.

Hoşça kal. Daha yirmi sayfalık yazım ve mektuplarım var, önümde. İçtenlikle

Stefan

Tarihsiz

Sevgili,

Bana kızma! Zamana karşı öylesine öfkelerle doluyum ki! Boğazlaşmaların hâlâ sürüp gitmesi hiç bir zaman şu andaki kadar saçma gelmemiştir. Alman yenilgisi iyi oldu, Ludendorff'un gücünü kırmak bakımından; fakat şimdi de Amerika'da görülmemiş bir şenlik havası esiyor. Kan kokusunu aldılar. Şimdi de onlar zafer istiyorlar, iki hafta önce Almanların yaptığı gibi. Düşmanı dize getirecek büyük bir zafer kazanmak istiyorlar. Şu anda susan hepimiz de suçluyuz gerçekten. Konuşmak gerekli ,belki de! Şunu da belirteyim ki, «Barış Nöbetçisi» dergisinde çıkanlara ilgi gösterildi ve Bern'de epiyce söz konusu edildi. Fakat yetkililerin kımıldanacaklarını hiç sanmıyorum. Bir konuşmasını, hatta haykırmasını pek istiyorum. Nasıl olsa birkaç gün sonra dünyanın battığını göreceğiz. Paul Stefan mektubunda Viyana'daki yoksulluğu anlatıyor. Öteyandan da T., dört haftalığına **Karlsbad**, sonra da Gastein kaplıcalarına gideceğini yazıyor. Kimileri için her zaman barış var. Fakat daha çok sürmiyecek! Sanırım hepimiz

için karar saati geliyor. Tek tek herkes için!

Ne zaman görüşeceğiz, yine? Paul Stefan, cumartesiye yola çıkıyor, sanırım. Daha önce bilgi veririm bu konuda. Günlerdir gitmedim, Zürich'e. Canım çekmiyor. İspanyol gripi tehlikesi de geçmedi.

Zamanımın keyifli geçtiğini düşünmekle yanıyorsun! Dünya sorunları duygusuyla öylesine doluyum ki! Hiç keyfim yok. Bir mahkûm gibi de çalışıyorum. Önümüzdeki günlerde Paul Stefan'la bir kadeh şarap içeceğim; bunu yapmamı pek salık veriyor. Şu sıra Viyana'da şarap içenlerin, pahalılığa rağmen, pek arttığını yazıyor. Uçuruma yuvarlanmanın tek yolu sayılıyormuş!

İçtenliklerle

Stefan

Viyana, 2/X/1919

Sevgili F.

İkinci bir kart daha yolluyorum. Pazar günü trenlerin işlemiyeceğini az önce öğrendim. Şu halde, ayın 12 sinde cumartesi sabahı yola çıkacağım, vakit kaybetmemek için. Oysa cuma akşamı Grillparzer derneğinde eserlerimden okuyacağım. Bugün senden telefon gelmediğine üzüldüm.

Volkstheater'de işler pek iğrenç. Piyesi gelecek hafta yalnız bir defa oynamak istiyor-

lar. Oysa ilk gecenin bütün yerleri sadece yarım saatte satılmıştı. Ah, alışverişin her çeşidinden nasıl iğrendiğimi, boğulacak gibi olduğumu! Oysa şu sıra çok korkunç bir zamana balıklama dalmak zorundayız. «Üç Usta»nın düzeltmelerini - çift nüshadır sanırım - bir provada almak isterim. Bütün önemli şeyler gibi onları da buraya arkamdan gönder, lütfen. Bir günden birşey çıkmaz. Böylesine önemli bir kitabımı, yayınlanmadan önce görmek isterim.

Dostluklarla...

Stefan

Leipzig, 23/X/1919^a

Sevgili F.

Bir budalalık etmiş olmamdan korkuyorum; Dostoyevski düzeltmelerinde geçiş parçalarını bulamayınca, müsveddede «Realizm ve hayal.» parçasının unutulmasından korkuyorum. Lütfen öteki müsveddeye bir bak, var mı diye ve eğer varsa, bana Hamburg'a telgrafla bildir. Bir daha hiç gözden geçirmemem gereken böyle bir eserin tashihini yolculukta okumak zorunda kalmak çok kötü. Bunda bir uğursuzluk var. Dizgi işini kolon düzeltmelerinde durdurmağı başaracağımı ve Salzburg'ta hepsini yeni baştan gözden geçireceğimi umarım.

Bu akşam dostum Kippenberg'leyim. Hâlâ tasalı görünüyor. Böylesine iş adamı halimi bağışla. Bütün gün yine pek çok işim vardı ve bir dakika bile uyumadım.

İçtenlikle....

Stefzi

Berlin, 25/X/1919

Sevgili F.

Tasalarla dolu telgrafını bugün aldım. Sana sık sık telgraf çekmeği pek isterdim, bunu pratik bakımdan başaramıyorum. Burada mesafelerden ötürü pek çok vakit yitiriliyor, hele yanlış tramvaya binince. Bu arada çetin çekişmeler de var: Jeramias piyesimden bazı parçalar çıkaracağım, hem de fazla bozuşmadan; buna karşılık, «Efsaneler»in Lessing tiyatrosunda şansı pek yok. Artist bayanlar pek hoşlanmadılar. Bugün Berliner Tagblatt gazetesine gitmem gerekiyor. Acele mektupla çağırdılar. Wolff da dâvet etmek istiyor. Fakat çok yorgunum. Yarınki pazar bir konferansım da var. Küçük bir tiyatroda. Yerlerin hepsi satıldı. Fakat metni hazırlıyacak vaktim olmadı, daha. Bütün çağrıları geri çevirdim. Molo, Lissauer ve Rathenau'a hiç duyurmadım, burada olduğumu. Ya taşralı oldum, ya da ihtiyarlık belirtileri. Belki de durumların proleterleştirmesinden! Oraya buraya gitmek-

ten, telefon etmekten, beklemekten ve konuşmaktan, akşamları ölü gibi yorgun düşünüyorum. Bundan ötürüdür ki bu akşam tiyatro biletim yanacak. Fakat hiç de meraklı değilim. Pazarları burada da tren işlememesinden bir kaç günüm boşa gidiyor.

Almanya ile Avusturya arasında koskoca bir dünya var. Ashna bakarsak Avusturya diye birşey de kalmadı. Viyana kaybolmuş bir şehir. Sana yazacak daha çok şeyim vardı amma, bu satırları yemekte çabuk çabuk çıkartıyorum. Selâmlar.

Stefan

Berlin, 26/X/1919

Sevgili Fri,

Rolland üzerine konferansım büyük başarı kazandı. Pek çok kişi kapıdan dönmez zorunda kalınca, gelecek hafta pazar günü ve çift ücretle tekrarlamamı istediler. Fakat konser turnesine çıkmış ses artistlerine özgü böyle birşeyi yapamam. Bu arada Devlet Tiyatrosu da (Eski krallık temsil evi) bir matine rica etti benden; Bunu daha konuşacağız. Belki de Kiel şehrindeki konferansımдан vazgeçerim ve böylece Jeramias'ı oynatmak olanağını da denerim.

Yarın Hamburg'a gidiyorum. Benim için hiç tasalanma. Senden gelen telgraflardan baş-

ka evden tek satır haber almadım ve hiç bir tasam yok. Şu sıra postayla haberleşmenin büsbütün ortadan kalktığını unutma. Gelecek hafta Çarşamba günü Münih'te olacağımı umuyorum. İçten selâmlar.

St.

Palast Hotel, Hamburg 29/X/1919

Sevgili,

Sana yazabiliyorum nihayet. Bunda iyi bir otelin büyük payını da belirtmeliyim. Yolculukta her çeşit tutumluluğun sinirleri boşuna harcamak olduğunu pişmanlıkla anlıyorum.

Önce haberler : Plânlarımı değiştirdim. Kiel'dekilere ultimatom verdim, ya Cumaya okurum, ya da vazgeçerim, diye. Zira Pazartesiye Berlin'de bulunmam gerekiyor. Görüşülecek pek çok şeyim var. Devlet tiyatrosu Jeramias piyesimle ilgileniyor. Sahne için hazırlanmış yeni bir nüshayı bastırmak istiyoruz. Devlet Tiyatrosu'nda bir okuma matinesini görüşmek gerekiyor. Rolland üzerine konuşmamın gerçekten büyük başarısı, her çeşit çevrede bir hareket uyandırdı. Max Reinhardt da Pazartesiye yemeğe çağırdı amma, gitmiyeciğim. Yapılacak pek çok işim var. Almanya'ya yaptığım bu yolculukta, yüzlerce mektupla yapamıyacağım bir işin üstesinden geldiğimi görüyorum. Maddî bakımdan da öyle.

Sadece kendime güvenli olmam gerekli. Yazık ki, bundan yoksunum ve pek az böyle davranabiliyorum. Herşey, hayatımı daha çok hareketliliğe ve gücümü iyi kullanmağa göre ayarlamam gerektiğini gösteriyor. Maddî tutumluluğa değil. Yazışmalarımın ve düzensiz yaşamımın tutsağı olmaktan biraz kurtulsam, şimdiye kadarkinden daha çoğunu başaracağım. Hiç kuşku yok.

Burada, Hamburg'ta herkes bana karşı pek iyi davranıyor. Böylesine nazik davranışlar insanı rahatlatıyor. Tiyatroda sevgili dostlarımın hepsini gördüm. Kaemmerer'l'erde pek hoş saatler geçirdim.

Salzburg'u pek merak ediyorum. Yolculuk sırasında bütün bağlantılarım kopuveriyor, kendimi çok rahat, bağlantısız ve özgür hissediyorum. Yalnız kalınca kendini hep bırakılmış, ya da güvensiz hisseden sen bunun nasıl olduğunu pek duyamazsın. İçimdeki bu duygu bilsen ne güçlü, temiz ve her türlü sadakâtsizlikten uzak! Bundan ötürü beni kıskanma, fakat bu duyguda yücelten ve canlandıran birşeyler var. Bütün geçmiş yıllar geriye geliyor; hiç birşey sona ermiş değil ve herşey daha çok başlangıçlarda ve baştan çıkarıcılıklarla dolu.

Hoşça kal. Herkese selâmlar..

Stefzi

Sevgili Fritsi,

Frankfurt'da bir telgraf bulmak, beni iyice yatıştırdı; babamın hastalığı şimdilik biraz olsun geçiştirdiğini umuyorum. Fakat elbette ki, beni pek sarstı.

Wiesbaden'e bugün geldim. Burası, cansız, canısız bir Alman Montreux'sü. Konferansı da hiç canım çekmiyor. Düsseldorf'tan vazgeçtiğim için ücret de indirildi. Fakat çalışmalarımı dönmek istiyorum, neye malolursa olsun.

Wiesbaden ve Mainz'de Fransız garnizonu var; kadınlar ve eşleri ile aylak aylak dolaşan üniformalı bir sürü insan. Bu utanç verici baskıyı, bu askercilik oyununu görünce, Almanların öfkesi daha iyi anlaşılıyor. Benim konferansa da bir sürü Fransız subayı geldi. Stuttgart'ta gördüğüm Wilhelm Von Scholz, Lissauer'ın safra kesesi sancısından Wiesbaden'de hasta yattığını söyledi. Hemen gidip gördüm. Pek tuhaf bir kadının yanında oturuyor. Ziyaretimden pek hoşlandı ve pek mutlu oldu. Karısı sonunda tımarhaneye girmiş bulunuyor. Adamcağız çok çekti, yine de çalışıyor, yılmadan.

Frankfurt için anlatacak şeyler var, fakat yakında görüşeceğimizi umuyorum. 29 sabahı Münih'te olup 1 Kasım'da yine döneceğim. Pek çok iş beni bekliyor. Herşeyden önce bütün bir ay köşeme çekilip düzenli çalışmak, kendi iş-

lerimle meşgul olmak ve bu arada Rolland'ın Clérambeault romanının çevirisini bitirmek istiyorum.

Münih'te buluşacağımızı umarım. Şunu da söyleyim ki, mümkün olduğu kadar çok şey satın al, zira korkunç bir pahalılık dalgası yine geliyor.

Hoşça kal!

Stefan

Heidelberg, 25/X/1920

Sevgili L.

Eşsiz bir sonbahar günü. Heidelberg saray terasından bakışlar sonsuzluğa ve bağlıklara dalıyor. Salzburg'la tuhaf bir benzerliği var buranın. Şu farkla ki, Salzburg'da Alman karlıkları ortasında bir İtalyan şehri var. Buradaysa, Güneyin alçacık ve tatlı tepelerinin ortasında bir Alman mimarisi. Akşama konferans olmasa, böyle saatlerin tadı daha hoş gelecek. Fakat bu akşam son bir konferansım var. Sadece bu akşam için değil, uzun süre için son konferansım.

Üniversite birlikleri yüzünden şehir hiç hoşuma gitmiyor. Üniversite henüz açılmadığı halde, renk renk kepler giymişlere ve kılık değiştirmiş militaristlere rastlanıyor, adım başında.

Hoşça kal. Tozpembe aydınlatılmış saray

görüntülü ve manzumeli bir kart göndermediğim için bağışla. Bu gibi şeyler burada pek korkunç.

Stefan

Reichenberg (Bohemya)
1 Ağustos 1921

Sevgili Fritzi,

Ev konusuyla ilgili ikinci mektubunu az önce aldım. Bir odayı almağa kalkışırlarsa, elden geldiği kadar karşı dur, vergi ödeyen bir yurddaş olarak, çalışmalarımın engellenmemesi ve bunun korunması için hemen mahkemeye başvuracağımı, söyle! Bütün bunları yüklenmek zorunda kaldığına pek üzgünüm. Fakat umarım ki, bu sonucusudur...

Burası da, her yer gibi, pek sıcak, fakat eşsiz otomobil gezintileri sayesinde sıcaklığı his duymıyorum. Dün Lichtenwerda'ya gittik. Yarın otomobili bırakıp Jescken'e yürüyüş yapacağız. Otomobil yolculuğu pek rahat amma, arkamda toz bulutu ve sövüp sayan insanlar bırakmak bir bakıma keyfimi kaçırıyor. İnsanların en üst sınıfında yaşamaktan hoşlanmıyorum, orta halli kalmak daha hoşuma gidiyor.

Salıya Dresden'e gideceğim, akşama da Leipzig'e. Orada Çarşambaya kadar kalıp, ya Kippenberg'le. ya da tekbaşına, Weimar'a ge-

çeceğim. Ayın altısında, yedisinde ya da en geç sekizinde Salzburg'ta olacağım. Kendini aşırı yorma.

Stefzi

Berlin, 20/XI/1921

Sevgili,

Bu pazar akşamı nihayet bir kahvede oturup sana bu satırları yazacak vakit bulabildim. İnsanlar ve bir sürü şey ortasında kaldım; tiyatro da cabası. Dün uzun süre Har-den'deydim; iki saat çok ilginç bir konuşma oldu. Bugün de Dışişleri Bakanı Rathenau'daydım. Savaş tazminatı komisyonundan yeni dönmüştü. Bana vakit ayırıp pek çok şey anlatmasına gerçekten çok duygulandım. Bir yandan da gürültücü, yorucu ve cıyak cıyak bir şehir. Tiksindirici olduğu kadar büyüleyen bir şehir.

Kimleri gördüm, bilsen! Fischer, Kahane, Handels'in eşiyle kızı, Artistler ve edebiyatçılar. Oysa benim burada olduğum yeni yeni öğreniliyor. Bütün bunlar canlılık veriyor ve hiç yormuyor. Hamburg'taki iyi dostum Dr. Ami Kaemmerer'den çok üzücü bir mektup aldım; durumun iyi olmadığını yazıyor. Belki bir uzanırım oraya kadar.

Yalnız bir şey var ki, söylersem bana güleceksin. Bu şehre karşı öylesine tuhaf bir

düşmanlık duygusu besliyorum ki, bütün saygıma rağmen - burada konferans veremiyeceğimi seziyorum. Tiksinti duyuyorum. Yarın güç bir adım atıp, vazgeçtiği söylemeği deneyeceğim ve giderlerini karşılayacağım. Böyle bir lüksü, duygularımın hatırına göze alacağım. Dostlardan gayrısının önünde konferans veremez oldum. Bundan başka da, düzenleniş beceriksiz. İşin başı olan kişi ortada yok. Başkalarının önünde konuşmaktan ürken bir halim var. Umarım ki, söyleyebileceğim vazgeçtiğimi! Rica ederim, gülme bana, şehir üzerime böylesine tuhaf bir etki yaptı diye! Fakat bütün aydın hayranlıklarında hep bu Prusyalı kabiliyetliliği ve sabırsızlığı ruhumda bir sarsıntı yaptı. Sonra şu da var: burada tanışlarım ne kadar ki! Dostlarım da pek az. (Camil yarın dört günlüğüne Prag'a gidiyor.) Burada bir avuç kültür züppesinin önünde konferans vermektense, sevdiğim hasta bir dostumu görmek için Hamburg'a gitmeği kendime karşı dürüstlük sayarım. Burada bulunamayacağım için bir bahane gerekli değil. Burada sürgüt bu havaya katlanamayacağım. Sevişmeye varıncaya kadar herşeyde bir işletmecilik yarı bulunmasından tiksinti duyuyorum. Buranın havasında fazla oksijen var.

Fakat bir yandan da kendimi çok iyi, nafiflemiş, genç, yorulmak bilmez, canlı, kafamın içini yeni fikirlerle dolu, hissediyorum. Öksürüğüm de yavaş yavaş geçiyor. Senin de iyi

olmanı dilerim. Salzburg'u yakında göreceğime seviniyorum. Ancak böyle aralardan sonradır ki, sükûnun değeri kavranıyor.

Sana, çocuklara ve dostlara içten selâmlarla..

Stefan

Berlin, 26/XI/1921

Sevgili,

Mutluluk diliyerek beni ne diye iki gün daha erken yaşılandırıyorsun? Kırk yaş yeterli değil mi? Öyle ya, burada yeni gidişe ve koşuşmaya ayak uyduruyorum. Çekoslovak elçiliğindeki genç memurlarla dün o pek tuhaf barları ve kahveleri dolaşınca da ağırbaşlılığımı yitirmedim. Berlin'in bu gibi yerlerine dünyanın bir başka yerinde rastlanmaz. Sana anlatacağım çok şey var. Hayır, beni olduğumdan daha yaşlı yapma, Bir gün bile olsa, şu kısacık gençliği ziyan etmemeli. Bu akşam konferansım var. Yarın da var. Sanırım, konuşmaktan çok, burnumu sileceğim. Zira aspirinle önler gibi olduğum nezlem iyice arttı.

Henüz kırkında olmıyan..

Stefzi'n

Paris, 23/III/1922

Sevgili Fritz,

İnsel yayınevi ve Amsterdam işlerini

hallettiğinden ötürü pek çok teşekkürler. Burada pek iyiyim. Başkasının ruh haletini benimseyiveren o körolasica huyum olmasa, daha da iyi olabilirdim; burada durumu Fransa açısından görüyorum. Zeplin'in düşmesinden burada insanların nasıl üzüldüğünü düşününce çok şey anlıyör, insan.

Bugün saatlerce Louvre'daydım; buraya bir bomba düşmüş olsaydı! Ah, burada neden unutulmuyor böyle şeyler. Burada böyle şeyler Almanya'da, ya da bizde olduğundan çok, daha korkunç hatırlanıyor.

Anatole France'ın başkanlığında kurulan Yeni Milletlerarası Edebiyat Çevresi, ilk yemeğini - İngiltere'yi bu çevreye katan - Galsworthy şerefine veriyor. Çevre'nin milletlerarası niteliğini sembolize etmek için beni de dâvet ettiler. Hem de pek dostça. Bütün gücümle direndim ve Rolland'ı bile gücendirdim. Gösteri konusu olmak, «Alkışlanmak» hoşuma gitmiyor. Ne var ki, elimden bir şey gelmiyecek. Zira bu isteği geri çevirmek de, hele dostlarım için, daha kötü bir gösteri olacaktı. Hoşlanayım, ya da hoşlanmıyayım, gösteriye katılmak zorundayım. Sadece, konuşmalardan beni bağışlamalarını ısrarla rica ettim. Herkesin yanında böyle durumlardan nasıl sıkıldığını bilirsin. Bereket o yemekte epiyce sayıda dostum var.

Kaldığım otel pek sevimli. Yazık ki, otel sahibinin buz gibi ve mesafeli bir nezaketi var, bir tarihte batı İsviçre'de de böyle olmuştu.

İstemiyerek katlanan bir hali var adanın. Karşıdaki Beaujolais oteline geçeyim pek isterdim ve küçük bir oda da vardı ama size haber verinceye kadar mektuplarınız geldi. Posta insanı bağıyor. Mektuplaşmasız yolculuklar gerçekten özgür olabiliyor ancak. Ben bunları, Avusturyalıları severler diye boş hayaller kuran dostlarıma anlatamam ki. Buraya yakın bir yola üç yıl önce bir zeplin bombası düşüp on kişiyi öldürmüştü. Bura insanların bize karşı içtenlikli davranmasını nasıl bekleyebiliriz! Bütün bunların cezasını çekeceğiz, elbette. Bilmem, iyice anlıyor musun dediklerimi. Düşmanca davranışlar da hissettiğimden memnunum. Zira dostlarımin gösterdiği sevgi, durum hakkında beni kolayca yanıltabilirdi. Buraya geldiğim yine de iyi oldu. Amacımız için çalışmaları sürdümenin gerekliliğini bugüne değin böylesine yakından duymamıştım. Gerekli, hem de her zamandan daha gerekli.

Bu akşam eski dostum şair Léon Balza-
gette'leyim. Yarın da Rolland'la buluşacağını
yine. Jouve ve Arcos görünmediler. Cumarte-
si günü Duhamel'e gideceğim. Pazar günü bir-
likte ayrılık yemeği var. Çarşambaya, en genç
Perşembeye yola çıkmak istiyorum. Bundan
sonraki mektubu Zürich'e gönder. Chartres'e
gitmem ihtimali var. Yolculuğa ve yakında
Salzburg'a döneceğime pek seviniyorum. En
iyi dilekler.

Stefzi

Sevgili,

İkinci mektubuna teşekkürler. Bugün Martinet'ye uğradım. Tehlikeyi atlattım benziyor. Sonra, hergünkü gibi Frans Maserrel'e gidip bir süre kaldım, portrem için. Bu arada Parisi dolaştım. Tanrılara yakışır bir parlaklığı var. Böylesine güzelliğini hiç görmemiştim. Bir ıssız ve renk denizi. Sevgili Fritzi, burada sensiz geçen her saat beni üzüyor, inan bana; tanrı burasını Salzburg'un tam tersi bir başka güzellik olarak yaratmış. Sana söz veriyorum, gelecek yıl (umarım param da olacak) on dört günlüğüne buraya geliriz. Senin orada kalorifer tesislerinin çekiç gürültüleri arasında kafan şişerken, Stefzi'n bu arada keyifle soluk alıyor ve denizden gelen rüzgârın tadını çıkarıyor. Masereel'in bir resmi beni büyüledi. Hergün yazdığımдан seni hep düşündüğümü anlarsın. Bütün yüreğiyle senin.

Stefzi

Boulogne-sur-Mer, 23/VII/1924

Sevgili,

Frans bugün gitti. Burada pek güzel günler geçirmiştik birlikte. Masereel'in neşesini ve canlılığını geri getiren az sayıdan insandan biri de benim, sanırım. Birlikte denize girdik,

birlikte yemekler yedik, birlikte dolaştık. Eşsiz günlerdi. Fakat şimdi benim de günüm oldu. Buradan yarın ayrılıyorum. Yolda Amiens'de veya Reims'de biraz kaldıktan sonra, program gereği ayın otuzunda kollarının arasında olacağım.

Deniz çoğu günler çırpıntılıydı ama, ben hiç de öyle değildim, tam tersine, halimden pek hoşnuttum. Hele o deliksiz uykularım eşsizdi. Çok kitap okudum (Başlıca Marcel Proust) ve pek az çalıştım. Seni sağlıklı ve keyfin yerinde bulacağımı umarım. İçtenlikli selâmlarım benden önce ulaşsın sana, dilerim.

Stefan

Zell am See, 3/VII/1925
(Grande Hotel)

Sevgili F,

Mektubuna ve telefona teşekkürler. Burada şimdiye kadar hiç başaramadığım kadar herkesten uzak ve kendi başıma yaşıyorum. Otelde ve civarda hiç bir tanıdık yok. Hemen herkes ya Alman, ya da Macar. Viyanadan gelen de hemen yok gibi. Hepsi Leipzig'ten ve Saksonya'dan gelenler. Bana göre hepsi bir. Çalışıyorum ve çok olmamak şartıyla birşeyler okuyorum. Temellerini hazırladığım nuveiler pek güç değil. Karışık konular beni daha çok çekiyor.

Ruhça çöküntülerimin gerçeklerle ilgili nedenleri yok. Ne çalışmaktan (hiç de yorucu değil), ne de nikotinden (bir denemek için iki gün bıraktım sigarayı). Yaşlılık belirtisi; yaşma göre pek fazla. Ölmezlik rüyalarıyla kendimi aldatmıyorum. Başarabildiğim edebiyatın ne derece sınırlı olduğunu biliyorum. İnsanlık dünyasına inanmıyorum. Pek az şeyden sevinç duyuyorum. Böyle buhranlı anlarımdan bazan birşeyler doğuyor, bazan da daha derinlere batıyorum. Savaş yıllarının yıprattığı sınırlarımızın eski durumuna gelmesi umulmaz. Kötümserlik içimize işlemiz bulunuyor. Bundan sonra hiç birşey beklediğim yok. Eserimin on bin, ya da yüzelli bin satılması umurumda değil. Önemli olan, yeni bir şeylere başlayabilmek, yeni bir hayat, daha başka ihtiraslar bulmak ve hayatı daha başka bir gözle görebilmek.

Konferans gezilerim hiç de doğru değildi. Hayır diyememekten, zayıf mizaçlılıktan yaptım bunu. Bir de, yolculuk etmeğe kendimi zorlamak için. Gelecek yıllarda daha hareketli bir ömür sürmeğe zorlayacağım kendimi. Kısa kısa yolculuklar yapacağım. Böylesi ikimiz için de daha iyi. En iyi dileklerimle.

S.

Marsilya, Kasım 1925
(günü yazılı değil)

Sevgili çocuğum,

Postada küçük bir mucize oldu ve pazar-tesi günü Münih'ten attığın kartı bu akşam, yani salı akşamı aldım. Ben yarın Avignon'a gidip öğleye kadar kalacağım. Sonra, akşamın altısında Dijon'da yemek sergisine uğrayacağım. Hoşuma gider ve Frans Maserrel de gelirse - gelsin diye epeyi söyledim -, cumadan sonraya kadar kalırım. Yoksa, cuma gecesi Villeneuve'e dönerim. Böylece iki şehri de görmüş olurum, aşırı yorulmadan. Romain Rolland da, kız kardeşi ve yaşlı babasıyla o şehirde oturuyor.

Zürih'ten ayın yirmisinde kalkacak yataklı trende yerimi ayırttım. 21 sabahı iyice dinlenmiş olarak dokuzda Salzburg'a varacağımı umuyorum. İnsanoğlu edebiyat ve yahudilik konularının tartışmasıyla dinlenmez ya hep. Hayatın gerçeklerini hissetmek de dindirici oluyor kimi zaman.

Deniz dalgalı olduğundan Hyères'e yolculuktan vazgeçtim. Pırıl pırıl bir gökyüzüne ve masmavi bir denize rağmen görülmemiş sertlikte esiyordu, Mistral rüzgârları. Kusmak için Hyères adalarına kadar yolculuk gerekli değil; burada Avusturya gazetelerini okumak da yeter. İşte bundan ötürü, Avignon'da papaların şatosunu bir daha gezdim, yemek sergisinde gönül eğlendirdim ve her türlü düşün ve ruh yoğunluğundan kurtuluş limanı Villeneuve'e vardım. Burada her şey bizim Linz'in taşra havasını andırıyor. Fakat en güzel

yanı, liman sokağının pisliği; öyle bir sokak ki, purocu dükkânının bitişiğindeki bir dükkânda dört inek duruyor, çocuklar, sokağın iki yanındaki su yolunun taşlarında kendi pislikleriyle oynuyor, yapıların dört katında da beş yüze yakın insanın kirli çamaşırları sallanıyor, dualar okuyan kör dilenciler zerzevat yığınları ve uyuz kediler arasında sendeliyerek dolaşıyor. Havada tam bir doğu kokusu var leş gibi. Ne var ki, bu sokaklar Bulvarlara çıkıyor, dosdoğru. Burada tembellik düzlükle de alay eder gibi.

Hoşça kal ve keyfini bozma.

Stefzi

Villeneuve, 16-17/XI/1925
(Hotel Byron)

Sevgili F.

Benim yazışmalarımdan yakınan hüznülmektubuna pek çok teşekkürler. Oysa sen de biliyorsun, bunu ne kadar sevdiğimi. Fakat benim de böyle ruh hallerim olur çoğu zaman ve bunun ne demek olduğunu iyi bilirim. Rolland'ın görünüşü pek sağlıklı, kız kardeşi Madeleine ve yaşlı babası da iyiler. Bu yıl doksanına basacak olan ihtiyar, her sabah erken erken Territe'e kadar yürüyor gazete almak için, hepsinden de sağlam görünüyor.

Perşembe akşamı buradan Basel'e geç-

ceğim, oradan Arlesheim'a gidip Bernoulli'nin Nietzsche müsveddelerini göreceğim. Öğleden sonra iki buçukta Zürih'te yanında, Mutzi'nin (Friderike Zweig) kollarında olacağımı umuyorum. Bu arada şeytan bütün mektupları yoketse pek iyi olurdu, ben de yüzüstü bıraktığım çalışmalarına bir kaplan gibi atılır ve kollarına bir kuzu gibi atardım kendimi. Artık yazmıyacağım, pek. Zira çok yakında evde olacağım. Sevgilerle.

Stefan

Salzburg, 20/IX/1927

Sevgili F.

Üç gündür yağmur, yağmur, yağmur. Fakat bana sıkıntı vermiyor. Çalışmam ağır ağır ilerliyor. Tolstoi ikinci biçimiyle bitti. Şimdi sıra üçüncü ve kesin biçimini vermeğe kalıyor, bir de Casanova var. Ekim sonuna kadar bu ikisinden kurtulacağımı umuyorum. Sonra da Stendhal'a sıra geliyor: (Casanova, Tolstoi, Stendhal üçlüsünden). Ah, eski günlerimdeki gibi hafif ve herşeyi hafife alabilen biri olabilseydim. Fakat edebiyatın fazla anlamı kalmadı benim için, yaratma ihtirasım söndü; bu işlere bir son vermekten, kimsenin tanımadığı biri olmaktan, yani gerçek bir insan gibi yaşamaktan gayrı isteğim yok. Adı üzerine reklâm yapılmak, sinirleri bozuyor. Hele

bizim gibi bundan ötürü mutluluk duymıyanlarda.

Burada sessiz ve halimden hoşnut yaşamaktayım. Çok şükür ki, görmeğe gelenler de olmuyor. Şair Desbordes-Valmore üzerine birlikte hazırladığımız kitabın yeni basımı geldi, pek güzel olmuş. Tek perdelik oyunum: Tanrıya Sığınış'ı Kiesel'de kendim için bastıracağım. Önemli değil. Sevgiler.

St.

Salzburg, tarihsiz

Sevgili Fritzi,

Verecek fazla haberlerim yok. Çalışmalarım hâlâ hızlanmadı. Makinemın vidalarında bir gevşeme var gibi. Ellisinde işi bırakmak ve dünyayı yeniden öğrenmeği denemek — dünyayı anlatacak yerde — ateşi de sönmüşse olağan dışı bir durum ortaya çıkıyor. St. Z. yansıtımı ne kadar az görürsem o kadar çok kendi benliğimi buluyorum; günün birinde sadece ve tamamıyla böyle olmayı istiyorum.

Walt Whitman biyografisi yazmış ve onu çevirmiş olan Dr. Hans Reisinger yarın bir saatliğine uğrıyacak. Keyfinin ve sağlığının yolunda gitmesine, ne seviniyorum, bilemezsin. Mektuplar ve insanlar gibi bana ağır gelen işlerimle seni yorduğum için bir suçluluk

duyarım, çoğu zaman. Paris'ten Volpone için hiç bir haber çıkmadı. Bereket yolculuk istediğim, pek az, şu sırada. Önce kitabı bitireyim, sonra da kendim için bir geziye çıkayım, istiyorum. Bütün sevgisiyle senin

Stefan

Moskova, 11/IX/1928
(Grand Hotel)

Sevgili Fritzi,

Dün akşam buraya geldim. Saat ikide aynı akşam Tolstoi ve yabancı ülkeler üzerine bir konuşma yapmam gerektiğini öğrenince pek şaşırdım. Zira hiç hazırlıklı değildim. Fakat biraz düşündükten sonra, aklıma geldiği gibi konuşmağa karar verdim. Konuşma büyük operada. Şimdiye kadar gördüğüm operaların en göz alıcısı, dört bin kişilik. Fotoğrafçıların flaşları, filmcilerin projektörleri insanı gerçi tutuklaştırır ama, elli dört saatlik bir tren yolculuğuna rağmen, yine de iyi konuştum sayılır. Tören, akşam altıda başladı, benim sıram on birde geldi ve yatmağa giderken saat geceyarısını geçmiş, bire geliyordu. Buranın dinleyicileri gerçekten bulunmaz ve eşsiz insanlar. Bugün bir iki yer gördükten sonra, 12 de Tolstoi evinin açılış töreninde bulunacağım. Akşam konserdeyim. Geceyarısı on ikide Tula'ya yolculuk var. Geceyi orada ge-

çireceğim (sabaha karşı üçte varacağız). Sonra otomobille Jasnaja'ya gidilecek. Zamanın burada nasıl da iyi değerlendirildiğini, görüyorsunuz. Üstelik bugün hava pek güzel. Sevgilerle.

Stefan

**Moskova, 12/IX/1928, Grand Hotel
(İhtilâl Alanı)**

Sevgili Friderike

Bugünü kısaca anlatayım: Dostoyevski müzesi, eşsiz tarih müzesi, sonra Tolstoi evinin açılışına katıldım. Bin kişiyle tanıştım. Sonra Tolstoi müzesi. Tolstoi için yazdığım kitap bütün köşebaşlarında 25 Kopek fiyatla satılıyor. «Yıldızın Parladığı Anlar»ı da gezginciler bağırarak satıyorlar. Öğleden sonra Boris Pilniak'da her çeşit Rusla tanıştım. Daha sonra antikacılara uğradım ve sokaklardan arabayla geçtim. Akşam operada, Eugen Onegin'deydim. Şimdi gecenin on ikisi, Tula'ya hareket ediyoruz. Yarınki çarşamba sabahı altıda varacağım ve hemen Jasnaja Poljana'ya yola çıkacağım. Gece yine yataklı trenle döneceğim. Perşembe programında dört müze, on ziyaret — bu arada Gorki de — var. Akşam tiyatro. Gece çeşitli gezmeler. Cuma da aşağı yukarı buna benzer bir programla yüklü. Cumartesi de. Pazar akşamı benim kitap-

ları basan yayınevinin çağrılısıyım. Lenin-grad'a yataklı trenle on iki saatlik bir gezi. Pazara Rembrandt'ın eserleri ve Leningrad, sonra yataklı'yla on iki saatlik dönüş yolculuğu. Pazartesi tren varsa Yataklı'yla Varşova'ya. Salı günü Viyana, perşembe öğleden sonra ve en geç cuma günü Salzburg'tayım. Herşeyi gördüğümünden pek mutluyum. Bütün ömre yetecek izlenimler. İzlenimlerin çarpıcılığından kendimi her zamandan daha iyi ve canlı hissediyorum.

Sevgilerle.

St.

Montreux, 23/XII/1928
(Hotel Monney)

Sevgili F. :

Dün Rolland'dayım. Pek iyi. Hattâ biraz da sıkılıyor, biraz göbeklendiği için. Yaşlı babası ve Madeleine de pek sevimli. Rolland, mektubundan da sezdiğim gibi, bana her zamankine göre biraz soğuk davrandı gibime geldi. Bir şeyden, ya da birinden ötürü bana canı sıkılmışa benziyor. Ne var ki, bu konuda vicdanım pek rahat. Rolland aşırı çalışıyor, Hind ve din konularına pek dalmış. Bazal için anlattıkları üzücü şeyler.

Ocağın üçünden, ya da dördünden önce Salzburg'ta olamayacağım. İnsanlardan uzak

olmak beni pek rahatlatıyor. Bütün bu Noeli
uykuyla geçirmekten de özel bir zevk duyuyor-
um (*). Bundan ötürü de pek bir kaybım
olmıyor. Her zaman seni düşünen.

S.

Montreux, 28/XII/1928

Sevgili çocuk,

Senin ve Alixen'in mektubuna pek çok te-
şekkürler. Katalog için de teşekkürler. Biliyor-
sun, şu sıra çılgınlığım vardı, Dickens'in Mis-
ter Pickwick'in serüvenleri'nin kendi el yazı-
sıyla beş sayfa müsveddesine on iki bin Mark
vermeğe kalkıştım, fakat 14000 Marka başka-
sı aldı. Ben buna çılgınlığın başarısı derim.

Çalışmalarım hâlâ yoluna giremedi, bir
buçuk yıldan beri her işimde bir aksaklık var.
Önemli yanlışımı bana söyleyecek biri gerek-
li. (**) Fakat hiç de sinirli değilim, tam bir ses-

(*) Stefan Zweig'in Noele kızması ve o günler-
de çok kere evden uzaklaşmasının, gençliğinde bu
sevinçlerden yoksun kalmasından ileri geldiğini
sonraları anladım (Friderike Zweig'in notu.)

(**) Hissetmeğe başladığı ve zaman zaman gelen
tedirginlikleri, değişik durumlarla besleniyor, git-
tikçe sıklaşıyor ve güçlkle atlatılıyordu. Ününlük
madalyasının öteki yüzü, gittikçe artan tedirginlik-
lerdi ve ünün en yükseğine ulaştığından ayak uy-
durmakta güçlük çekiyordu. Bir yandan da, sa-
natçı sorumluluğu duygusu artıyor ve bunun sonu-

sızlık çok iyi geldi. Elli ile yetmiş arasında evlerini ve işlerini çocuklarına bırakıp İsviçre, ya da Riviye’de oturan İngilizler pek akıllı insanlar; kitap ve gazete okurlar, ağır ağır hiçbir iddia gütmeden biraz spor yaparlar ve akşamları briç oynarlar. Onlardan biri olmamışlığı ve hiçbir çekiciliği kalmıyan «İşim» i bırakmayı pek isterdim. Zira dış dünya ihtiraslarımı arkada bıraktım. Bu ocağın birinden sonra da başkalarına yardım, onun bunun işine koşmak gibi şeylere son veriyorum. Yirmi beş yıl boyunca, olur olmaz şeyler için pek çok kişiye yararım dokundu. Şimdi buna son veriyorum.

Sevgilerimle.

Stefzi

9/VII/1930, Kapuzindağı
(Salzburg)

Kısacık mektubuna neden böylesine iğneleyici başladığını sormama izin var mı? Ayrintılarla dolu mektupları okuyacağından kuşkuluyum, fakat belki de seni ilgilendirir, şu, ya da bu şey. Sözün kısası, ne tuhaf şeyler aklına geliyor? Dün de Viktor’dan buna benzer bir mektup geldi ve herkesi üzdü. Bütün mek-

cu elinde olmadan acı çekiyordu. Değişikliğe kavuşmak için gittikçe artan bir istek duymaktaydı (Friderike Zweig’in notu.)

tuplarda: «Sen nasıl olsa ilgilenmiyorsun.» gibi bir cümleyle başlıyor. Böyle giderse, bu gibi satırları yazanlar haklı çıkacak, sonunda.

Freud çalışmalarım çok ağır gittiğinden büyük bir sessizliğe ihtiyacım var, çıkış yolu bulabilmek için. Oysa bunu yukarıda bırakıp başka bir şey yazmağı pek istiyorum. Fakat şu sıra bunu yapamıyacağım.

Flims'in hoşuna gidip gitmediğini yakında kestirebilirsin. Fakat İsviçre'de dilediğin yeri seçebilirsin. Ağustosta ne yapacağımı hâlâ bilemiyorum. Belki de hiç bir yere bağlanmadan rastgele yola çıkar ve hoşuma giden yerde kalırım.

Suse'ye ve sana sevgilerle.

Stefzi

Hamburg, 14/VIII/1930

Bundan daha iyisini bulamazdım, diye başlıyorum mektubuma. Gerçi burada da hergün yağmur yağıyor amma, arada bir durunca çıkıp dolaşıyorum. Çok temiz ve temiz olduğu kadar kasvetli lokallere gidiyorum. Gazeteler okuyorum. Derin bir sessizlik. Gösterişli bir ev. Milletlerarası kültürü olan çok sevimli ve eşsiz bayan sekreterim var. Yolculuklarımda işlerim yolunda gidiyor gibi.

Josef Roth'dan mektup almadığım için şu sıra nerede olduğunu bilemiyorum. Ödünç bir

radio edindiğini yazıyorsun (*); bu oturduğum evde de bir radio var, düğmesine basınca gürültülü sesler çıkarıyor, hemen operetler ve bir sürü ıvır zıvır çalıyor. Tanrı bütün bu gürültülü şeylerden bizi korusun! Burada saniyenin sekizde biri kadarlık bir an bile tedirginleşmiyorum. Dünyada olup bitenler vız geliyor, sanki! Oysa Salzburg'ta herşey göğsüme çökerdi, bütün ağırlığıyla.

Hoşça kal. Selâmlarla.

St.

12/VIII/1931

Sevgili Fritzi,

Burada her şey yolunda. Bir de şu ürkütücü Almanlar olmasa! Gamalı Haçlılık orta sınıfı iyice sardı. Sosyalizmi, dinden yana oluşu, aydın kişiliği ve herşeyi gülünçleştiriyorlar. Alçak gönüllü hallerinde katlanan bu insanların aklı başından gidiyor, üstün insan budalası oluveriyorlar. Sağlık durumu için her zaman tasalandığım şair Artur Silbergleit'e pek acıyorum. Azıcık da olsa belirli tek gelir kaynağını, Radio gazetesindeki işini, kaybetti. Kadro kaldırılmış! Hep de en yoksulların başına gelir böyle şeyler.

(*) (Stefan'ın yokluğu sırasında bir tanıdığın radyosunu almıştım geçici bir süre için, zira o yıllarca diremişti, bir radio almamak için. Friderike Zweig'in notu.)

Çalışmalarım şöyle böyle ilerliyor. Tanı orta yerde öyle geniş ve büyük bir hendek var ki, bir türlü karşıya geçemiyorum. Ürkek bir at gibi bir aydır hep çukurun başında durup duruyorum.

Sevgilerle.

St.

9 Mart 1933 (Olten-Bern
yolculuğunda)

Sevgili F.

Bern ve Zürih'i bitirdim. İkisinden de pek mutluyum. Zürih yeni bir konferansımı ısrarla istiyor. Zira salon, Bern'de olduğu gibi, pek kalabalıktı ve yer bulamayıp dönenler gürültü ettilerdi. Her iki yerde sekiz yüzden fazla kitabımı imzaladım. Burada hâlâ iyi satılıyor, kitaplarım. Berlin'den kaçan meslektaşlardan birkaçına burada rastladım. Konferansına gelmiş olan Alfred Döblin (*), pek kibar davrandı. Josef Roth'un karısını tedavi ediyor amma, durum umutsuz. Daha sonra Max Hermann-Neisse ve Ernst Toller'le (**)de buluştum.

(*) (1920'lerde Berlin: Aleksandr alanı adlı romanıyla dünya çapında bir ün sağlamış Alman yazarı, asıl mesleği hekim: Çevirenin notu.)

(**) (Birinci Savaş sonrasında Bavyera'da bir hükûmet darbesiyle kısa ömürlü sosyalist bir yöne-

Almanya'da aydınlar arasında müthiş bir korku havası esiyor. Yahudi asıllı yazarlara karşı saldırı yazıları her gün artan bir şiddetle tekrarlanıyor ve sanırım gerçekte olup bitenler gazetelerde yazılanlardan daha çok.

Bir türlü uyuyamamakla beraber durumum yine de iyi. Bu satırları trende ve kurşun kalemiyle yazıyorum. Zira kitaplarımı imzalamaktan mürekkebi tükendi yazı kaleminin. Bu konferans gezim genellikle iyi oldu. Zira buraların havası henüz bozulmamış ve insanlar Hitlercilikten tiksiniyorlar. Yakında kalabalıkça bir Alman kolonisi meydana gelecek burada.

Dinleneceğim günü düşündükçe şimdiden seviniyorum. Strasburg konferansı, politikayı bir yana bıraksak bile, yine de yorucu olacaktı. Öğleye Rolland'la buluşacağım. Eski zor günlerimde olduğu gibi, ona yine akıl danışacağım için pek seviniyorum. Cenevre'de akşam epiyce yorucu olacak. Bir sürü kitap imzalamak, epiyce tanışla buluşmak! Fakat sizin için iyi düşünceler besliyen kişilerden kaçmamak gerekiyor. Zira bir tek buyrukla hemen nefret eden ve hor gören milyonların bulunduğu günlerde yaşıyoruz.

Hoşça kal çocuğum. Sevgilerle.

St.

tim kuran ve bu yüzden beş yıl hapis yatan Alman şair ve dram yazarı; 1939'da Newyork'ta bir otel odasında kendini astı. Çevirenin notu).

Sevgili F.

Öyle dağınık oldum ki, bu kovalanır gibi oradan oraya gidişte, her otelde bir şey unuttuyorum. Bütün Alman basınının Goebbels'in buyruğu altına girmiş olması gerçeğinin taşıdığı anlam, bundan böyle benim yazılarımın, ya da benim için yazılmış hiç bir yazının orada yayınlanamayacağıdır. İsveç'e kadar bir uzanmağı pek isterdim, şu sıra yolculuk, günü gününe bağlantılar da varsa, tedirginlik demek. Bu satırları trende kötü bir yazı kalemiyle yazıyorum. İyisini otelde unuttum. Bir yanda da sürüyle randevu. Sonum geldi.

Sevgilerle.

St.

Salzburg, 2/VI/1933

Sevgili F.

Rieger pazara geliyor. Welles'le harikulâde saatler geçirdim. Tam beş saat. Gün ışığı kadar aydınlık ve zeki. Barones Budberg de pek sevimli. Hübsche'den iyi haberler geldi. Bilinmiyen Kadının Mektupları henüz satılmamış ama, pey olarak bir para alındı. Bruno Walter (*) Salzburg'ta, fakat henüz görmedim. Sevgiler.

St.

(*) Alman orkestra şeflerinin en ünlülerinden. Naziler yüzünden Almanya'dan uzaklaşmak zorunda kalmıştı. (Çevirenin notu.)

Bundan sonra mektuplaşmalarımız pek azaldı. Zira çoğu birlikteydik, az ayrılıyorduk birbirimizden. Londra'da bir çok ay birlikteydik. Gerek 1933 de, gerekse 1934 de bazı yolculukları beraber yaptık. Yazık ki 1934 yılından hiç bir mektup yok elimde. 1935 de, Nis'te uzunca bir süre birlikte geçen günlerle başladı. Stefan Zweig, Toscanini, Schalom Ash, eşleri ve daha başka dostlarıyla birlikte Nis'ten ayrılıp kısa bir konferans serisi için Birleşik Amerika'ya gitti. Nis'te bulunduğumuz sırada, Maria Stuart biyografisini bitirmişti.

Friderike Zweig

Senden bir ricada bulunacağım. Kitaplığımın çekmesinde duran «Alışmak İsteyen Biri» adlı küçük Goethe şiirini (kendi el yazısıyla olanı) bana gönder. Thomas Mann'a altmışın-cı doğum yılı için armağan etmek istiyorum. Fakat katalogtan silmekle yetinme, fişini de yırt. Yazık ki Thomas Mann için hiç bir yerde yazı yayınlıyamıyacağım! Hiç değilse böyle bir armağanla sevindireyim, istedim.

Fürstner, Susan Kadın'ın düzeltme provalarını pazartesiye göndereceğini bildirdi. Maria Stuart kitabım Almanya'da büyük engellerle karşılaşılıyor.

Yazacak ve okunacak daha bir sürü mektup beni bekliyor.

St.

Zürich, 26 Temmuz 1935
(Hotel Bellerive)

Sevgili F.

Dresden temsili üzerine azbuçuk bir fikir edinmiş bulunuyorum. Havanın o gün pek sıcak olduğunda herkes birleşiyor. Bir operanın ilk gecesini böylesine sıcak bir tarihe koymak kadar akılsızlık olmaz. Operaya gelince, pek uzun olduğunda hiç kuşku yok. Bir de, müthiş güç olduğunda. Yani, benim düşündüğüm-

mün tam tersi. Hiç de hafif bir opera değil; bir sürü incelikler ve güçlüklerle yüklü ve sıkıntı verici bir eser, daha çok. Bazı yerleri pek güzelmış ve ilk perde kusursuzmuş. Fakat sonra, Arabaella ve Mısırlı Helena operalarında olduğu gibi, yoruyormuş. Strauss yaratıcılığına diyecek yok amma, dinamizmden yoksun.

Okuduğum bazı tenkit yazılarında, bu sıra Almanya'da Strauss'a karşı yaygın kızgınlık ve düşmanlık seziliyor. Resmî kişiler de ondan biraz uzak duruyora benziyor; zira ilk gecesine Goebbels gitmedi ve partinin öteki ileri gelenleri de (bereket!) yoktu. Belki bu opera da, Gölgesiz Kadın, Mısırlı Helena, İntermezzo operalarının olduğu gibi sadece bir tarih değeri taşıyacak, arada bir ele alınacak ve hiç bir zaman repertuvar operası olamayacak. Hattâ küçük opera sahneleri belki de hiç oynıyamıyacak. Oysa ben bunun tam tersini isterdim. Dresden temsilinde sadece Cebotari ve opera büyük ölçüde başarılıymış ve öteki eserin büyük güçlüklerinin üstesinden gelememişler. Strauss'un icrası güç operalarının en güçlü bu olmak. Rayoda dinlemeyi merakla bekliyorum. Belki o güne kadar kendi biraz kısaltmalar yapar.

Burası müthiş sıcak, belki her yer böyledir şu sıra. Fakat benim dairede hiç duymuyorum sığağı. Malzeme kitapları karıştırmıyor

yakında bitirecek ve çalışmalarında çabuk ilerliyeceğim.

Strauss'un bu son operasının gidişini pek merak ediyorum. Umarım kendi kısaltır. İçtenlikle.

S.

Montreux, 20/9/1935
(Hôtel Excelsior)

Bol güneşli bir hava. Buradan ayrılasi gelmiyor, insanın! Rolland'ı ziyaretimden yazık ki pek sevinemedim: çok yorgun ve yaşlanmış görünüyor, yapılacak o gösterinin görüşmelerinden ötürü... Ben de, Rolland da pek üzgündük. Kız kardeşi Madeleine de benim gibi, bildiride Rolland'ın ön plânda olmasını istiyordu (*)... Bu şartlarla daha fazla ilgilenmeğe hevesim kalmadı ve Paris'ten daha da çabuk ayrılacağım sanıyorum.

Corbusier de geldi ve Hava da iyice tatsızlaşmıştı. Pek acındım... Yazık, yazık oldu!.. İçtenlikle.

S

(*) Aydınlar adına yayınlanacak bildiride Rolland'ın ön plânda olmasını ve politika bakımından hiç bir renk taşımamasını istiyordu. O günkü görüşme bu konuda kaygılara yol açmıştı.

(Friderike Zweig'in notu.)

Londra, 29/9/1935
(Portland alanı)

Sevgili F.

Henüz geldim. Fransa kıyılarından İngiltere'ye geçiş yolculuğu pek güzeldi. Yazık ki, gazetelere bir göz atınca içim karardı. İtalya'nın Habeşistan'la çatışmasından sonra Macaristan'ın politika değiştirmesi kafamı kurcalıyor. Durum çok kötü. Hiç değilse ben, güvenlik dolu bir dünyaya bel bağlamışlığımızın boş olduğunu görüyorum. Bu yıl, ya da geçmiş yıllarda kaç hafta, ya da kaç ay birlikte bulduğumuzun hesabını bir yana bırak. Çalışmalarımı ve özgürlüğü savunma konusunda kararlılığıma rağmen, hiç bir şeye başlamamak ve herşeyi sessizce kabuledivermek, daha iyi olacak. Çalışmamı bitirince buluşabileceğimizi tekrarlıyorum. Fakat kasımın onbeşinde mi, yoksa otuzunda mı bitirebileceğimi söyleyecek durumda değilim. Oysa «Beni bekliyorlar» duygusu da baskı yapıyor. Çabayı yitirmenin utanç verici bir yanı olması gerek. İçtenlikle.

St.

Londra, 1 Ekim 1935

Sevgili F.

Geçici bir yer, güven duyulacak bir konut, en önemli şeylerimi her zaman bulabileceğim bir yer, bir adres arıyorum kendime. Senin

hoşuna gittiği süre Salzburg'daki ev de dur-
sun... Bir yazlık olarak, ya da, gerçek anla-
mıyla. Kimsenin yuvasını elinden almak niye-
tinde değilim. Tek isteğim: Dünyada ve evim-
de barış.

St.

Not: Bugün çıktı, Maria Stuart kitabım. Pazar
gazetelerinde ilânlarını bulacaksın. Marie-Antoi-
nette'ten daha çok sipariş var, daha çıkmadan.

Londra, 2 Ekim 1935

Sevgili F.

Politika durumu beni pek bunaltıyor. Son
haberler gerçekten üzücü. Savaş ve savaşın
getireceği felâketler önlenemiyeceğe benziyor.
Sonunun nereye varacağı ise şimdiden kesti-
rilemez. Bu çılgın zamanlarda içime doğan bir
duygu, yazık ki yine haklı çıkıyor. Ya İtalya'-
daki zavallı dostlarımızın durumu ne olacak?

Çalışmalarım ilerliyor ve olup bitenlerin
hiç bir tesiri dokunmıyor. X için seve seve bir-
şeyler vereceğim yine, fakat bir bağış kampan-
yasından birşey çıkacağını pek sanmam. Şu
sıra herkes kendini düşünmek zorunda. İn-
sanlar ülkücülüklerini hep başkalarının sırtın-
dan yürüttüklerini ve kendilerine bir zarar
vermeden bunu yaptıklarını anlasalar, bir! Fa-
kat bizim X, yine bulunmaz bir insandır.

Telefonum hemen hiç çalınmıyor ve ben apartımanımda kendimi cennetteymiş de dilediğim kadar okuyabilir ve yazabilirmişim sanıyorum. Şimdilik bu kadar. Senin mektuplar akşamın dokuzunda geliyor, daha çok.

St.

Londra, 15 Ekim 1935

Sevgili F.

Bunahıyorum. Bir yandan gittikçe kötüleşen durumdan, öte yandan da, Almanya'daki Yahudilerden aldığım çığlık çığlığa imdad mektuplarından ötürü; pek uzun süre düşünüp taşındıktan sonra yabancı diyara gitmeği ancak buna mecbur kaldıktan sonra istiyen fakat şimdi de bunu yapamayacak durumda olanlardan gelen mektuplar. Bu mektupların en acıklılarından biri olan E. H. nın mektubunu sen de okudun. Tanıdığım insanların en kibarlarından biriydi. Hukuk müşaviri N. de doğrudan doğruya buradaki adresime yazdığı bir mektupta oğluna bir garsonluk işi bulabilir miyim diye soruyor. Daha böyle yüzlerce olay ve hikâye! Almanya'da kin ve nefret davranışları şimdiye kadar görülmemiş bir korkunçluğa vardı. Olayları ne yazık ki önceden görüyorum, gerektiğinden çok erken, belki de! Yanlış davranışım bundan ötürü belki, fakat değiştirmek elimde değil.

Bu sıra bütün özel kaygıları bir yana bırak-
lütfen. En güzel kitaplığı Londra'da bulduğum
ve çalışabildiğim için hep burada kalıyorum ve
Salzburg'u bırakalıberi buraya yerleştim. Be-
nim hakkımda daha başka türlü konuşmama-
nı rica ederim. Gerçekten önemli olan ne ise o
konuda çok açık davranmalı. Sevgiyle.

St.

Londra, 28 8Mayıs 1936

Sevgili F.

Cevabımı pek acele yazdığım ve bir çeşit-
sevimsiz buyruklarla doldurduğum için kusu-
ra bakma. Frau Meingast paskalyada tatlle
çıkabilir. Sonrası için ona bol bol müsveddem
var. Seksen sayfa kadar bir müsvedde tutacak.
Burada vaktimi boş geçirmedigimi bunlardan
anlarsın. Arjantin ve Brezilya yolculuğu için
de görüşmeler yapmak gerekiyor. Brezilya hü-
kûmeti yine ve ısrarla dâvet etti.Önce oraya gi-
deceğim, her halde. Zira Brezilya beni pek il-
gilendiriyor. Dönüşü öteki arkadaşlarla birlik-
te yaparım. Nutuk vermek zorunda bırakılma-
mam ve benim için özel hiç bir kabul düzenlen-
memesi ileri sürdüğüm tek şart. Durum şöyle
belli oldu: ayın ondördünde, ya da on beşinde
Zürih'e gideceğim, oradan da Salzburg'a. İs-
tersen birlikte Viyana'ya geçeriz. Orada, Reich-
ner'le her bakımdan anlaşırsak, Dizi II. nuvel-

lerimin ve Yıldızın Parladığı Anlar'ın düzeltmelerini yapacağım. Satış fiyatı üzerinde çekiyoruz, henüz, Zira ben kitapların ille de ucuz olmasını istiyorum. Avrupa'dan uzaklaşmadan önce bu kitayların düzeltmelerini de yapmak istiyorum. Castello'nun son düzeltmelerini kendim okumadığımdan, küçük de olsa cansıkıcı bazı yanlışlar kaldı. Bu iki kitabı bitirirsem, denemelerimden seçmeleri bir üçüncü ciltte toplayacağım.

Yolculuğa buradan, Southamton limanından başlayacağım. Zira yanıma frak ve bazı şeyler almak gerekiyor.

Yarın Nancy Price'le çetin bir çekişmem var. Jeramias'ı ille de oynamak için müthiş başımı ağrıtıyor. Fakat tiyatrosunda gördüğüm temsil hiç hoşuma gitmedi. Oyunumun yahudilik yanının aşırı belirtilmesini de hiç istemem.

Max Hermann-Neisse için düzenlediğimiz ve benim kısa bir konuşma yaptığım gece profesör Bonn'a rastladım. Fakat bana kalan şu son on dört gün çalışmaktan başımı kaldırmayacağım. Bu tiksindirici günlerde katlanılabilir tek şey olan çalışmağa kavuşacağım için de pek seviniyorum. Selâmlar.

St.

Günlerden pazartesi. Çok ilginç bir gün. «Gemi, İspanya'nın Vigo limanından mültecileri almakla görevlendirildi. Dört saat kaldık ve Faşist askerlerin işgali altında bulunan şehre çıkmağı ancak üç kişi göze alabildi. Bu üç kişi arasında ben de vardım, elbette. Böylece bir ihtilâli daha yakından görmüş oldum. Fotoğraf da çektim. Pek çok ilginçti. Bir sokakta görülen şeyler, vapurda geçen bütün bir haftada görülebilenlerden çok daha fazla oluyor. Şehrin suyu kesilmişti. Asker topluyorlardı. Yepyeni ve yabancı üniformalar giymişlerdi. Bütün bunların yanı sıra, o eşsiz bir tablo kadar renkli hayat sürüp gidiyordu.

Yarın Lizbon'dayız. Herkese candan selâmlar.

Stefan

Rio de Janeiro

21 Ağustos 1936

Riodayım. Aklımdan hayalimden geçiremiyeceğim masalların en güzellerini yaşıyorum. Vapurda Dış İşleri Bakanlığından dört kişi ve bundan ötürü de Avusturya elçiliği müsteşarı tarafından karşılandım. Harikulâde

Capocabana otelinde dört odalı bir daireye yerleştirdim. Tam kıyıda. Mayoyla doğru denize gidiliyor. Manzara öyle güzel ki, yatağa giresi gelmiyor insanın. Otelin kapısında gösterişli bir otomobil ve şoförü, isteklerimi ve bir el sallamamı beklemekte. Bakanlığın sevimli bir ataşesi bütün gün benimle. Günlük programım bütün gazetelerde yayınlandığından bir sürü kartvizit buldum, otelde. Bu durumda ben de karşı ziyaretler yapmak zorunda kaldım. Dış İşleri Bakanının ziyaretine gittim ve birlikte resim çektirdik. Akademi başkanını, P.E.N. Club başkanını da görmeğe gitmek gerekti. Sonra da yığınla gazeteciye mülâkat verdin. Yarın «Benim» otomobil ve «Benim» ataşayla Petropolis'e bir gezinti yapacağız. Akşama Avusturyalılarla beraberiz. Pazar günü Dış İşleri Bakanı, Jockey Club'te büyük bir öğle ziyafeti veriyor. Çarşambaya Akademide bir kabul resmi var. Perşembeye Fransızca bir konferans vermem gerekiyor! Ne zaman ve nasıl hazırlıyacağım?

Korkarım bu güzel şehrin tadını iyice çıkaramıyacağım. Böylesine büyüleyici bir yeri bugüne kadar bütün ömrümde görmüş değilim. Şair olacağı geliyor, insanın. Ne eşsiz şehir. Hem de gülünç denecek kadar ucuz. Vakit olsa buralara kadar bir yolculuk yapmağa değer. Ya o yemiş ve renk bolluğu.

Mektubunu aldım. Anneye selâmlarımı lütfen ulaştır. Mektup yazacak vakit bulamıyo-

rum. Adresler daha önce bildirdiğim gibi. Sevgiler.

S.

25 Ağustos 1936
(Luftahsa, Condor-Zepplin'le
gönderilen mektup)

Sevgili F.

Anlatılır gibi değil. Aklım başımdan gidecek. Bütün gece uyumayıp bir konferans hazırladıktan sonra bugün 1: Cumhur başkanını, 2: Tarih müzesini, 3: Akademideki kabul resmini - orada da bir söylev gerekli - ziyaret etmek zorundayım. Dış İşleri Bakanının ziyafetinden sonra, güzel yerlerin en güzel evine bir yolculuk yaptık. Eşsiz güzelliklerden insanın aklı duruyor. Fakat bu gidişle parçalanıp dağılacığım, her yanım bir yerde kalacak. Her gün bir kilo veriyorum. Buradan gideceğim aklıma geldikçe uluya uluya ağlamak istiyorum. Burada üstelik o gelip geçmiş zamanların incelikleri de hâlâ yürürlükte. Her yere uğrayıp bir kart bırakmak gerekiyor. Fakat insanlar pek sevimli ve kadınlar inanılmaz kadar güzel. Gazetelerde her gün yeni bir resminin basılıp halkın önüne çıkmaktan başım dönüyor. Burada bulunmaktan pek mutluyum. Nasıl karşılandığımı söylemeği göze alamıyacağım. Fakat burada altı gündür Marlene Dietrich olduğumu söyleyebilirim. Bu satırları bu

gün on sekizinci defa fotoğrafım çekilirken yazdım. Yarın özel bir toplantıda eserlerimden parçalar okuyacağım, Almanca olarak. Mülteciler yararına. Anneye selâmlar.

St.

Sao Paulo, 3 Eylül 1936
(Esplanada Hotel)

Yakında ayrılıyorum Brezilya'dan. İnaniyor muyum kadar güzeldi. Fakat bu güzelliklerin tadını çıkarmak yine de çok zordu benim için. Bugün yine bir sürü akıl ermez şeyler yaşadım. Sao Paulo'nun dünyaca ünlü ceza evini gezdim. Orada da, her gün ve her yerde olduğu gibi, kırk defa fotoğrafım çekildi. Neler neler yok bu ceza evinde. Fotoğraf çekenin suçunun ne olduğunu sorunca, üç kişinin canına kıydığını söylediler. Bu arada aşağı kattan geçen otuz kişilik mahkûmlar orkestrasını görmeğe gidince, bütün ömrümde ilk defa olarak benim şerefine Avusturya millî marşını çaldı. Orkestradakilerin üçte biri katil, üçte biri hırsız ve geri kalanı daha başka suçlulardı.

Burada geçirdiğim on iki günde yaşadıklarım inanılır gibi değil. Yığınla hediye aldım. Yazık ki beşte dördünü bırakacağım, gümrük yüzünden.

Bir bayan sekreterin yokluğunu çok hissediyorum. Dış İşleri Bakanının yanıma verdiği

yardımcım, soylu bir aileden ve çok kültürlü olmasına, burada çok yardımı dokunmasına rağmen, sekreterin yerini tutmuyor.

Her şeyin masallardaymış gibi ve gerçek üstü bir yanı vardı. Anlatılması kabil olmıyan bu ülke gibi.

Selâmlar.

St.

5 Eylûl 1936

(The Royal Mail Liner
kumpanyası gemisiyle yolda)

Gemide George Duhamel ve eşiyle pek güzel vakit geçirdim. On yedisindeki sevimli oğullarını yanlarına almışlar, dünyayı göstermek için. Duhamel ile çok iyi anlaşıyoruz. Zeki, yüreği insan sevgisiyle dolu, yüksek öğrenimlileri hatırlatan hiç bir yanı yok. Emil Ludwig ve karısı da pek kibar insanlar. Geminin öteki yolcuları da kibar davranışlı İskandinavlar ve Hindli bayanlar. Herkes bir işle meşgul, herkes notlar alıyor ve birbirinin rahatını bozmamağa dikkat ediyor. Ah şu politika olaylarının kötümserliği de olmasa! Kongrede başkalarının konuşacağına, benim bir kenarda başımı dinliyeceğime pek memnunum. Rio'nın aşırı aydınlığından sonra biraz gölgede kalmak iyi gelecek. Belki mülteciler yararına bir şeyler çıkarurum, olsa olsa! Dönüş yolculuğunda biraz-

da kendim için çalışacağım, her halde! Bütün bu güzel günlerden sonra Londra'daki sâkin katıma kavuşacağım için şimdiden seviniyorum.

S.

Viyana, 12 Mayıs 1937
(Hotel Regina)

Sevgili Fritzi,

Şu anda pek neşeli olduğumu düşünmeni istemem. Tersine, bu satırları geceleyin, uykusuz, kafamın içi o güzel geçmiş günlerin anılarıyla dolu, yazıyorum. İkimizin de yanlışları oldu. Böyle olsun hiç istemezdim. Bu dış ayrılış yüreğime hüznün veriyor. İç dünyamda hiç bir ayrılış duymuyorum. Belki de yine bir yakınlaşma olur. Zira şu sıra bir sürü ıvır zıvır ve cansıkıcı şeyler yüzünden hiç de yakın değiliz birbirimize. Biliyorum, bensiz olmanın sana ne denli acı vereceğini! Fakat kaybın pek büyük sayılmaz. Ben eskisi gibi değilim, artık; insanlardan kaçan, kabuğuna çekilmiş biri oldum. Sadece çalışmaktan bir sevinç duyabiliyorum. Nelerden ve nelerden ayrı düşmüş olduğumu, anlıyorsun değil mi? Çevremın sessizleşmesi ve bomboş olması da benim yüzümden. Almanya'dan gelen o darbe, sandığından çok daha derinden sarstı hepimizi. Neşe ve mutluluk duyma gibi şeylerin yabancısı oldum. Hayır, sen aslında fazla birşey kaybetmedin ve ben iç

dünyanda yaşıyorum. Seni iyi tanırım ben, Senin mutluluğunu görmekten başka dileğim olmadığına inanmanı isterim. Çocuklarına da mutluluklar dilerim. Arada sırada onlara karşı hoşnutsuz davranmışsam, bu öğrenmek için pek ateşli görünmemelerindendi. Oysa öğrenmek, bizlerin gençliğinin bütün güzeliği ve anlamıydı. Sana karşı en küçük bir öfke beslemediğimi tekrarlamak isterim. Sadece büyük bir üzüntü duyuyorum. Zamanınıza baskıların en korkuncu gözüyle bakıyorum. Bu çeşit kötümserliklerimle keyfini kaçırıyorsam, bağışla lütfen. Bilirsin, hayatı hiç bir zaman kolay yanılla almadım ve başkalarının hayatını da güçleştirdim. Arada bir, tek tük mutluluklar bir yana. Bana karşı kuşku duymamanı bütün içtenliğimle dilerim. Pek çok yanlışlarım ve uzlaşmazlıklarım oldu. Fakat hoşlandığım kişileri asla unutmadığımı da bilirsin. Bana en çok yakın olan seni nasıl unutabilir, sana yabancılık duyabilirim? Beni her hangi bir surette «kaybetmiş» olduğun gibi düşüncelere kafanda yer verme ve başkalarının dediklerine kulak asma. Beni suçlıyanların az buçuk hakları olsa da, son yıllarda Salzburg çıkmazı yüzünden nasıl da acı çektiğimi bilemezler. Fakat seni kimse suçlayamaz. Senden yana davrananlar benim için de sevimli ve dost kişilerdir. Bence bu şimdiki durum, iyi oldu. İçimde derin bir acı bıraksa da. Fakat bundan sonra göreceğimiz, başımıza gelecekler yanında bu.

nun ne önemi var? Güzel zamanlar, bir daha geri gelmemek üzere, geçti. Birlikte bunca yıl yaşadık. Bunlardan çoğu gerçekten mutluluktu. Benim çalışmalarım da çok verimliydi. Bunalnca bütün bunları düşünelim. Sana karşı çoğu haksız davranmışsam bile unut lütfen. Beni kaybettiğini hiç bir zaman aklına getirme ve en iyi bir dostun olarak beni hep hatırla. Bunun böyle olduğunu ispatlamak için bir çok fırsat ele geçirmeği pek isterim. Ayrılışımızın sana verdiği acılardan ötürü beni başışlamayı dilerim.

Sana sonsuz teşekkürlerim. Birlikte geçirdiğimiz o yılların iyi yanlarının hiç birini unutmama. Her zaman için senin.

Stefan.

Friderike Zweig'in notu:

Bu kararımız henüz kesin bir ayrılma olmadı-
ğından, ben de kendi başıma bir eve taşınmamış-
tım, Fakat Kapuçin dağı yamacındaki villanın Ma-
yıs ayında başkasına devrinden sonra, Salzburg
yakınında Nonntal'de ve kızlarımın adına tuttuğum
bir villaya taşındım. Kendi malım olan bazı değerli
eşyayı, 2000 kadar kitabı da oraya taşıdım. Gerçek
bir yuva olmak bakımından epiyce su götüren o
villaya yerleşmemin bir anısı diye, Stefan bana
Goethe'nin Mayıs Şiiri'ni şairin kendi el yazılı müs-
veddesiyle armağan etmişti. Sonradan yurd dışında
elime varmıştı, ancak. Bu şiir, Rilke ve Romain
Rolland'ın mektupları ve şu yazışmalarımızdan baş-
ka neyim varsa, o evde kaldı. Yurda bir daha döne-
meyince, Gestapo tarafından herşeye el kondu ve
Jeramias'ın el yazılı müsveddesi dahil ne varsa -
Stefan kendi el yazılı bu müsveddesini, bir sürü
şiiriyle bana armağna etmişti - açık arttırmayla sa-
tıldı.

Bundan sonra okuyacağınız mektupların çoğu
Londra'dan yazılmıştır.

Sevgili Fritzi,

Evet, aramızdaki gerginliklere bir son ver-
meli, artık. Kendine hâkim olabilme duygun-
çok güçlü. Şu son aylarda bile işleri yoluna
koymakta bana güvenemedin. Belki de haklı-
sın. Roth ve Rolland gibi en eski dostlar bile -
politika anlaşmazlıkları yüzünden - yabancı-
laştıktan sonra, benimle yaşamak belki de ger-
çekten zor. Dört yıl önce geçirdiğim sarsıntı
senin farkettiğinden daha derindendi.

Çok yorgun ve bitkinim. Hübsch de geldi.
Uzun görüşmeler yapacağız, yeni kitaplar için.
Gelecek haftanın işleri arasında Magellan'ın
düzeltmeleriyle denemeler kitabımın kolon pro-
vaları da var. Ağustos sonunda, ya da ortası-
na buluşup, çeşitli konuları görüşebileceğiz sa-
nırım; öyle bir duygu var, içimde.

Bilsen ne çok işim var ve her şey gittikçe
güçleşiyor, paraca da verimsizleşiyor. Oysa
kendimi yeni kitabıma iyice vermeği pek isti-
yorum. Sevgiler.

S.

Londra, 7 Temmuz 1937

Sevgili F.

Ayın onaltısında Marienbad'a gitmek üze-
re yerimi ayırttığım halde, gidip gidemiyece-
ğimi bilmiyorum. Zira politika durumu şu sı-

ra pek kötü. Her an, her şey değişebilir. İspanya çatışması dünya barışı için sürgit bir tehlike.

Fuchs burada ve her zamanki gibi alçakgönüllü. Birlikte pek iyi çalışıyoruz. Sana çok yakınlık gösteriyor ve örnek olacak derecede güvenilir kişi. Sırası gelmişken şunu da söyleyim: Ölürsen, kapalı zarf içinde bir mektubumu verecek, sana. Daha önce değil. Mektupta senin için düşünülmüş bazı şeyler ve yarının bakımından bazı yardımlar yazılı. Daha fazla açıklama yapmak istemiyorum. Fuchs'a her zaman güvenebilirsin. Salzburg'tan geçirim belki. Sevgiler.

St.

**Londra, temmuz
(günü yazılı değil)**

Sevgili F.

Evet, ben de tıpkı senin gibiyim. Ben de çabucak yoruluveriyorum. Eskisinden çok daha fazla zaman gerekiyor şimdi, zira ara vermeden iki saatten fazla pek çalışamıyorum. Beni ürküten şaşılacak bir şey daha var: gördüğüm bir insanı iki gün sonra tanıyamıyorum. Bir de, üç yıl önceye göre şimdi daha kötü İngilizcem. Zaman üzerimde çok kötü tesirler yaptı, bir çoklarına olduğu gibi. Sevgiler.

S.

Marienbad'dan sonra Stefan'la bir süre Luzern'de birlikte bulunduk. Stefan daha sonra biraz da Tessin de kaldı ve Londra'ya döndü. Paris'te de iki defa görüştük. Daha sonraki tarihlerin mektupları, 1939 sonbaharında evlenmesini bildiren mektupla birlikte, çeşitli şekillerde kayboldu. Paris'te aldığım mektupları, Alman işgalinde güney Fransa'ya kaçarken bir Fransız tanıdığa bırakmıştım. Sonradan o da bir başkasına vermiş ve bu Fransız da Nazilerden korup hepsini yakmış.

Friderike Zweig

Sevgili F.

Dün İspanyolca ilk konferansımı epiyce güçlükle verdim. 1500 kişilik salona öylesine bir saldırdılar ki, üç bin kişi doldu ve polisin karışması gerekti. Öbür gün aynı konferansı tekrarlıyacağım. Salonun hemen hemen bütün yerleri bugünden satıldı. Avrupalı bir yazarın İspanyolca konuşması burada heyecanlı bir olay, sayılıyor. Dinleyiciler öylesine kendilerini vermişlerdi ki, çıt çıkmıyordu. Sonunda beni okuma odasına kapattılar, dinleyicilerin saldırısından korumak için. Kendimi bir tenor sandım.

Fakat önemli bir haberim var: Şu bir kaç günde belki de iki üç vize sağlayabileceğim, dostlar için. Benimle tanışmak isteyen önemli bir kişiyle buluşabilirsem, Landshoff ve Landauer için vize istiyeceğim. Başarabilirsem, Kesten'e hemen telgraf çekerim (*). Şili'ye Vize almak çaresini belki de Rio'da bulabilirim. Zira oradaki Şili konsolosunu tanıyorum: şair bayan Gabriella Mistral (**). Bugün radyoda

(*) Alman yazarı Hermann Kesten, şimdi Roma'da yaşıyor. Romancı ve denemeleriyle ünlü. O sıra Newyork'ta kurulan mültecilere yardım komitesinin sekreterliğini yapıyordu. Zweig, tanış yazarlara çeşitli ülkelere vize sağlamak çarelerini aramaktaydı.

(**) Gabrielle Mistral: sonradan Nobel edebiyat.

konusacağım, akşama da İngilizce bir konferans vereceğim. En iyi dileklerimle.

S.

(Trenden, tarihsiz)

Sabahın ikisinde yattım ve yedide kalktım. Rosario konferans gezimden dönüyorum.

Avrupa'ya bir daha dönebileceğimi sanmıyorum. Orada bıraktığım herşeye, kitaplarıma ve herşeyden çok acıdığım Balzac eserime (dörtte üçünü yazıp bitirmiştım) kaybolmuş gözüyle bakıyorum. Hepsi bu kadar değil. Ayaklarımı sağlam basabildiğim bütün toprakları da kaybettim. Zira benim asıl dünyam İngilizce ve Amerikanca konuşulan yerler değil. Otellerdeki böylesine bir yaşayış da hiç bir çalışma olanağı bırakmıyor. Şimdilik bütün güney Amerika ülkeleri beni bekliyor. Fakat bu durum bir anda değişebilir. Fransa'da olduğu gibi. Orada daha dört ay önce saygıyla karşılanan bir kişiydim. Şimdi ise hor görüyorlar. Bütün kitaplarımı da.

Buranın insanları pek heyecanlı. Gözleri yaş içinde kadınlar, beni küçük taşra şehirlerinde görebileceklerine rüyalarında bile inanmıyacıklarını söylediler. Sekiz saatlik çiftliklerinden gelenler oldu. Oteller para almadı. Her yerde otomobille dolaştım ve bir sürü hediye verdiler.

S.

armağanı kazanmış olan Şili'li kadın şair. Zweig'in canına kıydığı gün ilk gören komşusu.

(Çevirenin notu)

Rio de Janeiro, 16 Kasım 1940
(Hotel Central)

Sevgili F.

Sekiz saatlik bir uçuştan sonra buradayım. Yaklaşmakta olan sıcaklardan kaçıp kışta bir balkonda serinlemek için geldim. Bugün dinleniyorum. Yarın başlayacağım çalışmaya. Şu sıra burada bütün sinemalarda gösterilen hoş bir filmi de birlikte getirdim. Konferanslarım sırasında çekilmişti. Bir yığın da gazete. Sana gelince! Nasıl da bambaşka yollarda yürüdüğünün farkındayım. Sen gittikçe daha aktif oluyorsun. Binlerce kişiyle görüşüyorsun. Ben ise, odamda rahat bir soluk alıp dinlenmek için her şeyi geri çeviriyorum. Bana sorarsan, bütün dünyanın yardımına koşman gerekmez. Şu sıra New York'a gitmeğe niyetim yok. Orada bütün Berlin'i, Viyana'yı ve öteki şehirleri karşımda bulacağımdan korkuyorum. Burada sığa katlanmağı daha uygun buluyorum.

Sevgilerle..

S.

Rio de Janeiro, 30 Kasım 1940

Sevgili F.

Önce doğum gününü kutlayım. Senin altmışa girmene hiç değilse daha iki yıl var. Oysa ben elli sayısını en son defa kullanıyorum..

Geçenlerde burada polisten bir kâğıt almak gerekince, sevimli bayan memur; «Kır saçlı» yazıverdi. Şaşılacak bir şey de yok.

Balzac için durumu anlayamamışsın. Almanca yazılmış 600 sayfalık müsveddeyi ve yine Almanca 2000 sayfa notları, şurası burası işaretlenmiş kırk kitabı sansürden nasıl geçirmeli? Bir ev yıkılırsa pek çok şey de onunla birlikte yıkılır. Yazışmalar, anlaşmalar, eserler, el yazılı müsveddeler. Paranın değerden düşmesiyle de varım yoğun. Bu durumda «Kurtarılacak» hiç bir şey yok.

Mültecilere karşı hiç bir gün uzak durmadım ve her zamankinden çok yardımcı oldum. Fakat toplu halde bulunmağa pek az dayanabiliyorum. Her gün beş altı kişiyle görüşmek beni yorgun düşürüyor. New York'ta ve Buenos Aires'te telefon sabah karanlığından gece yarısına kadar işliyor. Benden çok şeyler beklemelerinden korkuyorum: Kitaplarını Hübsch'e sattırmamı istiyorlar. Gazetelere aracılık etmemi istiyorlar. Elimden bir şey gelirse kendiliğimden yapıyorum. Gittikçe artan çabuk yorulmam yüzünden hiç değil yarım günümü kendime ayırmak istiyorum. New York'ta yayınevimle, dişçimle, daha başkaca işlerimle ilgilenmem gerekiyor. Herkesle görüşmem kabil olamayınca da kendini beğenmiş diyorlar. Thomas gibi davranmasını beceremediğimden her gelen bende üç saat kalıyor.

Landshoff ve Landauer'in Arjantin vize-

lerini sağladım. Kolay olmadı. Fakat ben oraya nasıl geleceğim? Dünya tarihinin en korkunç muhasarasının şu anda yapıldığını anlamak için İngiltere'de yaşamış bulunmak gerekir. Sizler bunu anlayamazsınız.

Burada havalar ısınmağa başladı. Fakat Rio yine de eşsiz. Bu şehrin eşsiz güzelliği ve çok yanlılığı anlatılır gibi değil. Sevgiler ve selâmlar.

Stefan

New Haven, 3 Mart 1941

Sevgili F.

Uzun yazamıyacağım. Dışarısı buz gibi soğuk ve odam cehennem gibi ısıtılmış. New York'ta önemli işim vardı, ama geri bıraktım. Buranın kitaplığında hem rahatlıyorum, hem de teselli buluyorum. Epiyce hüzünlüyüm. Sersemce iyimser kişilere rastlamamak iyi geliyor. Önümüzdeki haftalarda Avrupa'da neler olacağını müthiş bir açıklıkla görüyorum, şimdiden. Bütün tarihin en korkunç yılı olacak. Kendini doğrudan doğruya ilgilendirmiyen şeyleri umursamıyanlar da - çoğu insanlar böyleydi - şimdi dehşetli acı çekecek. Neler olacağını biliyorum ve bundan ötürü de, aklım başımdan gidiyor, bazı bazı.

Şu sıra ikinci plânda ve küçük bir çalışmağa (bilimsel de denebilir) kendimi vermiş

olmam, iyi (*). Başka bir iş başaramazdım. Bunu seçtiğim iyi oldu. Gelmek isteyenler var ama, ben pek azıyla görüşüyorum. Böyle bir ruh halinde kimselere görünmek istemiyorum. Sevgiler.

S.

New Haven, (Tarihsiz)

Sevgili F.

Ölüler listesi günden güne kabarıyor. Oscar Loerke de Berlin'de ölmüş. Hepsi de ben-den gençti.

Gestapo'nun Salzburg'ta herşeyine ve değerli anılarına el koyup açık arttırmayla satmasına tasalanma. Kurtaracağım diye yıllarca mücadeleden sonra yine kaybetmektense böyle toptan elden gidiivermesi, daha iyi, belki de! Ben de İngiltere'de her şeyimi bıraktım.

Sokağa pek az çıkıyorum. Korkunç durumlar üzerine insanlarla konuşamıyorum. Amerika gecikiyor. Her yerde aynı yanlış davranışlar, sessiz durmakla uzak kalınırmış gibi. Çöken bir dünyanın kargaşalığında en son anımıza kadar yaşamamıza alışmak gerek. Yeni nesil de, yeni durumlara alışacaktır. Selâmlar.

Stefan

Not: Birkaç güne kadar telefon ederim.

(*) Amerigo Vespucci adlı kitabı (Friderike Zweig'in notu).

Sevgili F.

Bug n taşındık buraya, pek mutluyum. K       bir ev, amma  st  kapalı b    k balkon, harikul de bir manzarası var. şimdi buranın kışı oldu undan epiyce serin ve تنها; bizim  schl (*) in Ekimdeki hali gibi. Fakat nihayet bir s re başımı dinliyecek bir yer bulabildim sonunda, bavulları dolaba kaldırdık. Portekizli esmer hizmet ilerimizle kolay kolay anlaşamadı ımızdan bazı k    k zorluklar olacak. Fakat bu insanlar  yle candan bir ilgiyle koşuyorlar ki! İki kız ve bah ivan i in ayda beş dolar     yorum! Aslında bu k    k evin kirası pek ucuz sayılmaz. Zira Petropolis, b    n Rio'luların tek yazlı ı. Burada kendimi cennette sanıyorum. Karşıdaki kır kahvesinde az  nce nefis birer kahve i tik ve sadece iki cent verdik. Burada Avrupa'yı unutabilirsem, evimi, kitaplarımı ve herşeyimi kaybetti imi aklımdan  ıkarabilirsem, «  n» ve «Başarı»ya boş verebilirsem, Avrupa'da insanların a lık ve yoksulluk i inde kıvranırken bu tanrı ba ışı  lkede yaşayabilmek iznine kavuştu umdan  t r   mutlu olurdum. Her şeyin canlı renklere b    nd    ve insanların  ocuksu duygulu oldu u burada tabiat karşısında nasıl bir ferah-

(*) Bad  schk, Avusturya'da Salzkammergut b  lgesinde  nl  bir kaplıca şehri ( evirenin notu)

lık duyduğumu, bilemezsin! Buraya gelmezden önce Rio sokaklarında yine günlerce dolaştım. Buraya Portekizden gelmiş olan Ferro ve sekreteri Pereira de Lavalho ile pek dostça saatler geçirdik. Brezilya üzerine yazdığım kitap burada çok heyecanla karşılandı ve bir iki tartışmaya da yol açtı. Kitabı bura propaganda bakanlığının ısmarladığını ve bana verdiğini sananlar bile var. Masereel'den aldığım bir habere göre, Brezilya'yı Kolombiya'ya tercih ettiğini öğrendim. Umarım ki, daha fazla tereddüt etmez, zira Fransa'da kalırsa onu pek rahat bırakmazlar (*). Şu kıyıda başımı dinliyeceğim bir kaç ayda bulacağım sükûndan daha fazlasını sana dilerim. Şimdiden düzeldim, biraz. Fakat Avrupa'dan gelen haberler pek korkunç. Dünyanın bugüne değin görmediği dehşetler dolu bir kış olacak. Burada geçireceğim aylarda otobiyografimi bir gözden geçirip daha yoğunlaştıracam. Şimdiye kadar bir kenarda unuttuğum küçük bir nuveli de ele alacağım. İşte böyle, eğer başım dinç olursa, işten yana doluyum. Oradaki Amerikan kitaplıklarından burada da olsaydı! Fakat burada hiç değilse ana çizgileriyle hazırlayacaklarıma, ilerde yine böyle bir fırsat bulursam, gerekli katmaları yapacağım. Amerika'dan ayrılmak

(*) Masereel gelmiş olsaydı felâketi önlerdi. Yazık ki, Brezilya yolculuğunu gerçekleştirmedi (Friderike Zweig'in notu).

kararımdan pek memnunum. Burada tabiatın ortasında insan kendi kendisiyle daha yakın olabiliyor. Politika konusunda hemen hiç bir haber duyulmuyor. Bu düşüncede epiyce ben- cillik de bulunsa, vücutça ve iç dünya' bakı- mından bir korunma gereği, yine de. Bize hiç bir şey vermeden, hep bizden almış olan poli- tikacıların çılgınlıklarının cezasını ömrümüz boyunca çekecek değiliz.

Selâmlarımla.

S.

Petropolis, 29/9/1941

Sevgili F.,

Mektubunu az önce aldım. Yeni adresini not ettim. Umarım ki, yerinden memnunsun. Burada havalar pek iyi değil amma, ben epey gezinti yapıyorum. Hizmetçi kız zenci Donna pek sevimli ve herşeyi kolay öğreniyor. Şını- di ona yemek pişirmeği öğretiyoruz. Güçlüğün başlıca nedeni bura insanların Mandioca ve kara fasulyadan başka yemek bilmemesi piring ve patates bile lüks, onlar için. Fakat çok iyi niyetli kişiler. Bizim hizmetçi kız, eski günle- rin kölelik zamanlarından kalma bir alışkan- lıkla, odaya yalın ayak giriyor ve terliklerini mutfakta bırakıyor, derin bir saygıyla. «Café Elégante» adlı kahveyle bizim evim arasında bir bahçe var. Yemyeşil çayırda bir sürü eşek

otluyor, her zaman; kuyruklarını uyumlu uyumlu sallayıp duruyorlar. Pek de hoşuma gidiyorlar.

Burada hayatın nekadar renkli ve renkli olduğu kadar dinlendirici olduğunu gözünün önüne getiremezsin. Acele diye birşey yok. Posta da öyle. Fakat insanlar pek cana yakın. Aşırı yoksulluğa rağmen (hiç birinin doğru dürüst bir pantolonu yok), burada hiç hırsızlık olmuyor. Büyük babalarımızın yaşadığı günler, ya da pek çok eski zamanlar gibi. Fakat günümüzü hatırlatmayan her şey beni pek rahatlatıyor.

Otobiyografimde burada epiyce düzeltme yapıyorum. Pek uzun olmıyan bir satranç hikâyesi'nin taslağını hazırladım. Bunu yazmak düşüncesi bu sessiz köşemde vakit geçirmek için aldığım bir santranc kitabına baka baka büyük şampiyonların oyunlarını tekrarlararken geldi aklıma. Brezilya kitabının İngilizce nüshasını henüz görmedim. Fakat kitabımdan hoşnut kalmıyanlar da oldu. Böyleleri için makineler ve yeni yapılar daha önemli, ülkelerinin resim gibi güzelliklerinden utanıyorlar. Bunun güzelliğini daha sonraki nesil anlayacak. Bizde de böyle olmuştu. Eski Burg Tiyatrosu'nu ve Beethoven'ın öldüğü evi yıktıktan sonra farkına varıp üzölmüşlerdi. Burada olaysaydın her an hayretler içinde kalırdın. Sokaklar bir tiyatro gibi. Küçük zenciler kolda taşınan sevimli hayvancıkları andırıyor. Aylarca «Kala-

cak bir yer»im bulunduğunu ve ne resmî makamlarla ne de umumî efkârla bir alış verişim olmadığını bilmek, içime rahatlık veriyor. Yanımda bulundurduğum bir Goethe, bir Shakespeare ve bir Homer, okunacak ilk kitaplar olarak bana yetiyor. Daha başka kitap gerekirse, ölünç alırım. New York'taki kitaplıkları burada bulamam, elbette. Şimdilik bunlar sana yazacaklarım. Göç işin için en iyi dileklerim.

Sevgiler..

Stefan

Petropolis, 27 Ekim 1941

Sevgili F.,

Burası şu sıra öyle güzel ve güneşli, hem de sessiz ki! Senin gibi çok hareketli birinin böylesine tuhaf ve olaysız bir hayata katlanabileceğini hiç sanmam. Bana ise pek iyi geliyor. Vücut bakımından çok daha iyiyim. Şahsımla ilgili kaygılarla oradaki kadar meşgul değilim. Buna karşılık zaman gittikçe korkutucu oluyor, alabildiğine korkunçlaşıyor. Savaşın başlangıcında, ya da ortasındayız, henüz. Zira savaş, tarafsız kalmış son büyük devletlerin katılmasıyla gerçekten başlıyor. Sonra, savaş sonrasının çöküntü ve kargaşalıkları. Alanımda her bakımdan elim kolum bağlı bir durumda hissediyorum kendimi. Kitaplarım yazıldıkları dilde bundan böyle belki de hiç bir zaman yayın-

lanmıyacak. Oysa benim bütün düşün dünyam ve dünya görüşüm Avrupa, hatta Lâtin anlayışına bağlı. Sonra, aradığım malzemeyi hiç bir yerde bulamıyorum. Balzac müsveddelerim hâlâ gelmedi. Gelse de pek kolay olmayacak benim için, Avusturya üzerine bir roman yazmağı hayal ediyorum. Fakat bunun için on yılın gazetelerini okumak gerekirdi - ayrıntıları yakalamak için-. Bunu da ancak New York'ta yapabildim. Oysa ben oraya kim bilir ne süre gitmek neyinde değilim. Evime, yurduma ve yayınevime bir daha kavuşamamak düşüncesi de kafamı rahat bırakmıyor. Dostlara en küçük bir yardımda bulunamamak da var, zira herşey sınırlı ve engelli. Buranın güzel yanı, yaşamak için pekaz para gerektirmesi ve gazetelere yazı çırpıştırmaktan kurtulmuş olmak. Fakat bir yandan da korkuyorum, bu durumda verimliliğim düşecek diye.

Masereel için yine yazdım. Kolombiya'ya gidip gitmemek onun kendi vereceğı karara bağlı. Zira her şeyi yapıldı, yolunda, Lucka için burada birşey yapamıyacağım. Hiç kimseye vize vermiyorlar, artık. Ehrenstein ve ötekiler gibi eserleri çevrilemiyeceklerin ve fazla verimli olmayanların durumunu kestiremiyorum. Otobi-yografimi şu sıra bitirmekte olduğumdan memnunum; bazı yerleri canlı, bazı yerleri de kısa anlatımlı oldu. Fakat nerede ve ne zaman yayınlanacağı, büyük bir soru, elbette!

İşlerini yakında yoluna koymuş bulunacağı-

nı umarım. Kendine bir oda bulduğuna memnun oldum. Bir yerde iğreti oturmanın insanı nasıl tedirgin ettiğini kimse bilemez, benim kadar. Bu yaştan sonra başımıza daha neler gelecek! Geçmişte: kolleksiyon yapmak, dinlenmek, ün ve onur. Günümüzde ise: kovalanış, ve kin. Gözüüm pek yıldı. Buranın eşsiz sessizliği ve bir köşede olması beni ayakta tutabiliyor, sadece. Yeni bir büyük esere başlıyabilsem, benim için çok iyi olacaktı ama, hangi konuyu ele alsam belge yokluğu engeliyle karşılaşıyorum. Montaigne üzerine bir kitap yazmağı pek istiyorum; şu sıra onu tadını çıkararak okuyorum da. Erasmus üzerine yeni (ve daha başarılı) bir kitap yazmak istiyorum. Fakat burada bu konuda hemen hiç bir şey yok. Amerika'dan kitap sağlayıp sağhyamıyacağımı da bilmiyorum. Bir insanı iyice anlamak için yaşadığı bütün bir zamanı bilmek gerekir. şimdiye kadar, hep savaş bittikten sonra yaşarsam, yine başlarım yazmağa, diye düşünürdüm. Fakat savaş bitip de ben yeniden bir eve kavuşuncaya kadar iki, üç, dört yıl geçecek, en azından. Yerine konulamayacak yıllar! şu da var ki, maddi güvenlik de yok olacak. Zira sanırım bu savaş, önceki neslin yaptığı herşeyi, sonuna kadar tahrip edecek. Yapılacak tek şey, buranın her yerle ilgisini kesmiş, gürültüsüz havasında yaşamak; gazetelerden notlar almadan ve kimseyle görüşmeden.

Çok okuyorum. Goethe'nin Wilhelm Meis-

ter'i ve benzeri eserleri ilk defa burada okuyorum, gereği gibi. Fakat böylesine kendi dünyamda acaba daha uzun süre yaşayabilecek miyim? Radyo'nun Brezilya haberlerinden gayrısını vermediğine pek memnunum. Gazeteleri üç dakika okuyorum. Bütün haberlerde insanlığın sefaletini bulmak, dehşet veriyor. Montaigne, başkalarına kendilerini acındırma hayaline sahip bir çeşit insandan söz eder üzülen ve böylelerinden, geri ve uzak durmağı öğütler. Azıcık bencillik ve hayal yoksunluğu hayatımı pek çok kolaylaştırırdı. Bu yaştan sonra değişmek kabil değil. Bu arada büyük bir ricam var senden: doğum günümü kimseye söyleme.

S.

Petropolis, 20 Kasım 1941.

Sevgili F.,

13 Kasım günlü mektubuna teşekkürler. Bir kutlama kitabı yapmış olmanıza biraz şaşıtım (*). Zira kutlama törenleri yapacak günlerde yaşamıyoruz. Ya dostları nereden bulmalı. Rolland ve Masereel ulaşılmaz uzaklarda. Roth ve Rieger toprağın altında. Benim de hiç keyfim yok. Fakat iyi niyetiniz beni duygulan-

(*) Jules Romains'ın hazırladığı güzel bir tören broşürü.

dırdı, hepinize pek çok teşekkür! Şu sıra yeni tasarılarım var. Hatta, bir roman düşünüyorum. Fakat bir biyografiye başlarsam, bütün yüreğimle istediğim Balzac ve Montaigne! Montaigne, «yaşı ilerlemiş kimse hoşuna gitmiyen hiç bir şey yapmamalı» der. «Genç yaşta öğrenmeli ve olgunlaşınca mesleğinde çalışmalı» Onun sözleri hep doğru çıkar. Buradan verecek fazla bir haberim yok. Burada hayat manastırlardaki gibi biteviye. Fakat ben çalışıyorum ve burası neden böyle diye düşünmiyorum, hiç. Kendi biyografim bitti, Bermann - Fischer ve Hübsch yayınevlerine yola çıktı. Yüreğimden bir ağırlık kalktı, böylece. Senin göç işinin durakladığına pek üzüldüm. İki yıl önce ben de tıpkı bu durumdaydım. Fakat bir yoluna girecektir, nasıl olsa. Tarihin övütücü çarklarına kendimizi kaptırmış bulunuyoruz. Ruhumuzu ezilmekten kurtarabilirsek ne mutlu bize. Buraya pek az mektup geliyor. Hele İngiltere'den pek seyrek. Avrupa'nın geri kalan yerlerinden ise hiç mektup yok. On yıl öncenin (*) yığınla mektubunu hatırlayıp da, bu on yılda başıma gelenleri ve çektiklerimizi düşünürce, inanamıyorum. Oysa kötülüklerin ve felâketlerin başlangıcındayız, daha.

(*) Ellinci doğum yıldönümü dolayısıyla yüzlerce mektup almıştı. Altmışıncı doğum günüyle o gün arasındaki fark epiyce belirliydi. Zweig, başkalarına da anlatmıştı.

(Friderike Zweig'in notu).

Hepinize en iyi dileklerim ve binlerce teşekkür! Çocuklarının işlerinin yolunda gitmesini ummak isterim. Sana bir destek olsunlar ve hayatın zevkini çalışmakta bulsunlar isterim, Zira günümüzde çalışmak, hiç bir zaman olmadığı kadar gerekli, insana, Montaigne için gönderdiğin bibliyografi'ye de teşekkürler. Burada Fransız kitapları bulunan küçük bir kitaplık var. Benim gibi eski bir okur için hiç yoktan yine iyi.

Stefan

**Petropolis (Brezilya),
24/XI/1941**

Sevgili F.,

Kutlama sırası şimdi bende. Zaman çabuk geçiyor. Senin de altmışına bir yıl kaldı! Günlerini iyi geçirmeğe bak! Çevrende çocukların var ve böylesine olağan şeyler günümüzde özel bir anlam taşıyor. Montaigne üzerine verdiğin bilgilere teşekkürler. Fortunat Stronski'nin Rio'da olduğunu rastlantıyla öğrendim. Kitabını belki ödünç verir, bana. Bu arada St. Beuve'den notlar aldım. O uğursuz doğum günü, bir hatırlıyan olur da gelir korkusuyla, buradaki yayınevimin otomobiliyle Friburgo'ya (eski bir İsviçre kolonisi) gitmek istiyorum. Kitaba pek sevindim. Jules Romains'e hemen bir teşekkür mektubu yazacağım.

Kötü günlerdeyiz, ne yazık ki. Bugüne kadar böylesine çok, sayıda insan, öldürülmüş ya da bahtsız olmuş değildi. Bunun daha yıllarca süreceği düşüncesi bile dayanılır gibi değil. Çocukların bulunması bir mutluluk senin için. Bunun yanında başka hiç bir şeyin önemi yok. Burada görülmemiş bir hayat seviyesi var. Memleket hızla zenginleşiyor. Benim anlayışıma göre biraz hızlıca. Bilinç de artıyor. Fakat sessizliği seven kişiler için tam bir cennet. Bir de kitaplarım yanımda bulunsaydı! Hepinize sevgiler.

Stefan

Petropolis, 29/XI/1941

Sevgili F.,

Üzücü günü hayırlısıyla arkada bıraktık. Friburgo'ya gidecektik. Fakat otomobil yolu öyle kötüydü ki, Petropolis'e döndük. Burada her türlü bildiriği önlemeyi başardığımdan sadece İngiltere ve Amerika'dan telgraflar geldi. Armağan olarak, Romain's'in çok iyi deri ciltli kitabı, Hübsch'den Balzac'ın bütün kitapları (pek işime yarıyacak) ve buradaki yayınevinden, inzivada beni biraz neşelendirsin diye uzun tüylü ve çok sevimli bir köpek. İyi yetiştirilmiş bir köpek ama, Salzburg'taki Kaspar'ımızın zekâsı ve sokulganlığı yok. Eve birgünde alışveriş ve havayı hemen değiştirdi.

Şimdi gerçekten evimdeyim gibi bir duygu var içimde. Yayınevimin sahibi de, evin ve güzel manzaranın filmini çekti. İnşallah başarmıştır. Köpeğin sahipleri Rio'lu bir diplomat ailesi. Güzellik yarışmasında ikincilik kazanmış. Uzun bir de soy kütüğü var. İnsanlığın böylesine tiksindirici olduğu günlerde bir köpek ne de olsa bir boşluk doldurur.

Saliya Rio'ya gideceğim, Fortunat Stronski en iyi Montaigne kitaplarını (kendininkileri) verdi, bana. Bu konuda en yetkili bir kişiyle böyle yakın bir yerde oturmak çok iyi bir rastlantı. Köpek, Balzac ve bütün ayrıntılar da gösteriyor ki, artmış bulunan kötümserliğimden yavaş yavaş sıyrılıp uzun bir süre için bundan vazgeçmeği düşünüyorum! Zamanı öyle bir dolduracağım ki, zamanın farkında bile olmayacağım. Buradaki bolluk insanı heyecanlandırıyor. Burada köpeğe verdiğimiz pirinçle Avrupa'da koca bir aile şenlik ederdi. Doğum günü öylesine gerçek bir kaz ciğeri getirdiler ki, Viyana'nın II. bölgesinden alınmış sandım. Alix ve Suse'nin iyi dileklerine teşekkürler, ve benim de onlar için en iyi dileklerimi. Sevgiler.

Stefan

Petropolis, 15/XII/1941

Sevgili Friderike,

Mektubuna teşekkürler. Savaş dolayısıyla

mektupların - hele vapurla gelenlerin - gecikmesinden korkuyorum. Fakat umarım ki, hiç değilse bu mektubu Noel'e kadar almış olursun. Barışı seven bizler için hüznün verici bir Noel. Fakat sen hiç değil çocuklarını masanın çevresinde bulmakla biraz neşelenirsin. Önümüzdeki yıllardan pek fazla bir şey beklememeliyiz. Zira daha nice şey tahrip edilecek - sâkin bir hayat ve azbuçuk güvenlik gibi daha nice şey - Hitler'in eninde sonunda yokedilmesinden sonra da dünyamızın sorunları olacak, yeni bir yol bulmamız gerekecek; her birimiz teker teker bunu yapmak zorunda kalacağız. Edebiyat çalışmalarımı da şu sıra pek umut verici bulmuyorum. Zira eski tasarılarından Balzac'da hiç bir ilerleme yapamıyorum. Montaigne belki birkaç aya kadar bir biçim kazanır.

Burada her şey hâlâ sâkin. En ufak bir heyecan belirtisi yok. Fakat bu ülke de sürüklenerek savaşa günün birinde; benim en büyük rüyam ise, bir yerlerde sessizce yaşamak. Fakat ev kiralari hızla yükseliyor. Daha içerilere taşınmak gerekecek ama, oralarda da dostlardan ve kitaplardan büsbütün ayrılmak durumu var. Bereket, Nisan sonuna kadar kontrat. Ah, zaman ne de korkunç bir hızla geçiyor. Bir evim ve kitaplarım olduğu zamanlar şimdi bana ne kadar uzakmış gibi görünüyor. Bütün bunlar şimdi yok oldu.

Şu sıra herkes kendi kaygısına daldığın-

dan pek fazla kişi görmediğini ve kitabını rahatça yazdığını sanıyorum. Birbirimizi bir daha görmemiz için epiyce zaman geçecek sanıyorum, o da görüşmek kısmet olursa! Çocukların ve akrabalarınınla birlikte bulunduğuna pek memnunum.

İki ay sonra Petropolis'in tenhahlığı kaybolur. Yine bir sürü insanla birlikte yaşamak düşüncesi beni ürkütüyor. Kimseyle konuşamaz oldum. Zira durumumuzu kimse anlayamaz. Böyle şeyler insanın kendi başına gelmeden anlaşılmaz. Yıllardır çektiklerimizin ağırlığını ve yerini yurdunu kaybetmenin ne demek olduğunu, belki ancak şimdi anlarlar.

Herkese selâmlar ve iyi Noeller. «Mutlu Noeller» diyemiyorum, bir türlü. Sevgiler.

Stefan

Savaş durumunun gerektirdiği sanısıyla olacak, Stefan bundan sonra hemen bütün mektuplarını İngilizce yazdı (Friderike Zweig'in notu.)

Petropolis, 28/Aralık/1941

Sevgili F.,

Makineyle yazılmış, mektuplar galiba daha çabuk varıyor. Tebrik kartına teşekkür. Mektubumu bu arada almış olduğunu sanıyorum. Her iki Montaigne kitabını almış olduğumu yazmıştım. Şu sıra biraz sinirliyim mektuplar yüzünden. Zira Japonların yüzkarası baskınından beri, bir de Noel dolayısıyla, mek-

tuplar üzüntü verecek bir gecikmeyle geliyor. Olaylar hakkında sana bir şey yazmak gerekmez. İnsanlık tarihinde bir savaşın ilk defa bütün dünyayı sarmakla kalmayıp daha yıllarca da süreceği düşüncesi, bizleri insan olarak derinden sarsıyor. Hitler adını taşıyan bu bir tek insanın cinayetleriyle yıllardır yüzbinlerce ve milyonlarca insanın hayatını mahvettiğini düşünmek, korkunç şey. Büyük çoğunluğun, açıkça, ya da el altından ona karşı olduğunu, onu ve adamlarını kökünden yokedeceğini bilmesek, herşeyden umudu kesmek gerekirdi.

Bu ıssızlıkta hiç bir şey değişmiyor. İyi olmayacak bir perişanlık ve dalgınlıktan gelen bir korku hissettim bir kaç haftadır, çalışmalarımda. Fakat şimdi yavaş yavaş kendimi topladığımı sanıyorum. Brezilya önümüzdeki haftalarda büyük görüşmelerin merkezi olacak, ama ben pek azını görebileceğim, zira şehre hemen hiç inmiyorum. Fakat erkek kardeşinin yakında bize geleceğini umuyorum.

En iyi selâmlarla..

Stefan

Petropolis, 20 Ocak 1942

Sevgili Friderike,

Şu son günlerde mektup yazmadım, çünkü yazacak bir şey yoktu. Hayat sessiz ve bi-

teviye sürüp gidiyor. Okuyorum, yazıyorum, gezintiler yapıyorum, konserlerde, tiyatrolarda, ya da toplantılarda oyalanamıyorum. Gazetelerin yazdıklarından başka verecek bir haber yok. Bu haberler ise, yakın bir zaferi umdu-
ran ve yatıştıran cinsten değil, hiç de. Tam tersine, bu savaşın uzun ve yıpratıcı olacağı düşüncesine alışmalıyız, Evimi bir daha hiç mi hiç göremeyeceğim ve her yerde hep geçici bir konuk durumunda kalacağıma dair duygum gittikçe artıyor. Bir yerlerde yeni bir hayata başlayabilenlere ne mutlu! Roger Martin de Gard'dan çok güzel bir mektup aldım. Yıllardan beri aldığım mektupların en güzeli. Benim gibi düşünüyor, o da ve biz yaştakilerin büyük oyunda (ya da daha doğrusu: acıklı oyunda) sadece birer seyirci olduğunu ve gerekli rolü oynamanın gençlere düştüğünü yazıyor. Bize düşen, sessizce ve saygıyla geriye çekilmek.

Montaigne üzerine yazılmış kitapların üçüncüsünü nihayet aldım. André Gide gönderdi. Bundan ötürü sana pek borçluyum. Kitap pek önemli değil. Sanarım Montaigne üzerine ben daha iyisini yazabileceğim. Erkek kardeşin Siegfried'i gördüm. İlerde bir kaç günlüğüne bize gelecek. Brezilya onun da hoşuna gidiyor. Fakat iyice yaşlandık. Bu yaştan sonra yabancı diller öğrenmek ve yabancı ülkelere alışmak kolay değil. Çocukların durumunun iyi olduğuna sevindim. Höller'in çocukları da iş buldu. Bugün her zamankinden önemli, bir

işe sahip olmak. Avrupa'da olup bitenleri düşündükçe karabasanlar çöküyor insanın üzerine. Lucka ve ötekilerin hepsi Fransa'da. Burada ise artık hiç bir olanak kalmadı, vize almak için. Bütün kapılar şiddetle kapandı. Tanrı bilir, ne süre için. Burada hiç değil havalar çok güzel. Tek hoşlandığım şey olan uzun uzun gezintilerde her zaman yeni yeni şeyler buluyorum. Dostça selâmlarımla.

Stefan

Petropolis, 4 Şubat 1942

Sevgili Friderike,

Senden hiç bir haber almıyalı epiyce oldu. Fakat Brezilya ile her çeşit postalaşma, konferans dolayısıyla durdurulmuş olacak, her halde. Posta ve yolcu taşıyan bütün uçaklara el konuldu. Anlatacak çok şeyim yok. Kesin sonuç ve en son zaferin bu yıl elde edilemeyeceğini, bizim neslin, en verimli yıllarını iki büyük dünya sarsıntısında geçirmek zorunda kaldığını düşündükçe, boğulacak gibi oluyorum. Milletlerin geçmişte yıllar yılı sürede kazandığından fazlasını bir ayda yutuveren bu savaştan sonra herşey daha bir başka olacak. Korkarım, biz eskilerin bütün günleri tasalar ve güçlüklerle geçecek. Bizim çağda reformasyon yıllarından, ya da Roma'nın çöküş günlerinden daha fazla bir güvenlik yok. Damadının ve Suse'nin işlerinde engellerle karşılaşp başka.

olanaklar aramak zorunda kalması beni pek üzdü. Sınırlayıcı kararlar ve milliyetçi bazı tedbirler iş bulmağı burada da güçleştiriyor. Ben şu sıra güzel bir yazın tadını çıkarıyorum. Rio'yu bir cehennem sıcağı kasıp kavururken, biz burada serin gecelerin ve eşsiz gündüzlerin keyfini sürüyoruz. Fizik bakımından bundan daha iyisi, can sağlığı. Buradaki İschl'imizde mevsim yeni başladı; ama ben eskisi gibi yine herşeyden uzak yaşıyor, okuyor, çalışıyor ve pek şirin küçük köpeğimle gezintiler yapıyorum. Küçük köpek, Kasper'imiz kadar akıllı değil, ama uzun süredir yanımızdaymışcasına bana bağlı. Mektuplar gittikçe seyrekleşiyor. Herkesin tasası kendine yetiyor. Pek önereli bir şey olmadan mektup yazılmıyor. Dünya olaylarıyla karşılaştınca, küçük ve bölük pörçük hayatımızda önemli birşey kalmadı, artık. Kendi biyografimi uçak postasıyla gönderdim. Müsveddelerin kazasız belâsız varmış olduğunu sanıyorum. Vespuci sorunu üzerine yazdığım küçük denemeyi Hübsch yakında yayınlıyacak. Montaigne'i de yazıyorum. Fakat bütün bunları, gerçek bir içtenlikten yoksun olarak yapıyorum. Top gürleyişleri arasında, bir zamanlarki sorumluluğu duymayınca, şiddetli bir istek de gelmiyor, insanın içinden. En çok, okumakla yatışıyorum. Ama, ancak eski güzel kitapları, denenmiş eserleri - Bilmem, uygun bir deyim mi kullandım? - Balzac, Goethe ve Tolstoi'ları okuyorum. Fakat kendi

seviyemizde kişilerle görüşmelerden yoksunuz. Rastıadıklarımın çoğu, olup bitenleri ve geleceği hiç anlamıyor. Gelecek barışın, barış zamanlarının bir devamından başka bir şey olmayacağını, barışı daha iyi anlamak için insanın başından bazı şeyler geçmesi gerektiğini sanıyorlar. Bu son korkunç günlerde Avrupa onların gözünde Çin'in bize uzak olduğu kadar uzaklarda.

Çalışmalarının ilerlediğini umuyorum. Bana müsveddeleri göndermeni öğütlemem. Çünkü, kitap ve başka şeylerin gelmesi haftalar sürüyor, hem pek güvenilir gibi değil. Buralara savaşın henüz bir tesiri olmadı. Sadece, Mihver devletleri için bazı kısıtlamalar var. Yabancıların herkesin yanında İtalyanca, ya da Almanca konuşması ve bu dillerde basılmış şeyleri yanında bulundurması da, yasak. Yiyecek içecek ve her çeşit maddî şey, bu bolluk ülkesinde dolup taşıyor. Oturduğumuz Bungalovu Nisandan sonra da kiralayıp kiralayamayacağımı henüz bilmiyorum. Başka yere taşınırsam sana hemen bildiririm.

En içten selâmlarımla.

Stefan

Petropolis, 18 Şubat 1942

Sevgili Friderike,

Sana hep güzel şeyler yazacağım. Tam şu sıra Rio'nun o inanılmaz karnavalı vardı, amma benim aklım şenliklerde değildi. Çünkü herza-

mankinden daha çok ezginim. Kaybolmuş şeylerin hiç biri daha geri gelmeyecek ve yarın, geçmiş zamanın sunduğu asla getiremeyecek. Çalışmalarımı sürdürüyorum, ama, gücümün sadece dörtte biriyle. Eski bir alışkanlığı, yaratıcılıktan yoksun bir başarıyla, sürdürüyorum. İnandırmak için, inanç gerekli. Başkalarını sürüklemek için de heyecan duymak gerekir. Günümüzde bunları nereden bulmalı! Hep seni düşünüyor, çocuklarının iyi çalışma olanaklarına kavuşup ilerleyeceğini umuyorum. Onlar, bugünlerden sonra gelecek daha iyi bir dünyayı görecekler. Yürekliliğini yitirmediğini ve sapsağlam olduğunu, çok yönlü New York'un hiç değilse arada sırada sanat zenginliklerinden de sunduğunu umuyorum. Burada güzel tabiatla, kitaplardan iyi ve eski kitaplardan başka şeyim yok. Onları okuyor, yeniden ve yeniden okuyorum.

Her zaman senin...

Stefan

Petropolis, 22 Şubat 1942

Sevgili Friderike,

Bu mektubu aldığında ben kendimi eskisinden çok daha iyi hissedeceğim. Ossing'de beni gördün. Rahat ve sâkin geçen günlerden sonra ruhça çöküntüm çok arttı; öylesine tedirginlik içindeyim ki, derli toplu düşünemez oldum, artık. Sonra da, bu savaşın yıllarca sü-

receği ve elimiide kalan o tek Şeye - bu olağan ũstũ durumumuzdan kurtulup da, yurdumuza yerleŐmek hayaline - ulaŐmak için yılların ve yılların geçeceği hakikati boğuyor insanı.

Petropolis çok hoşuma gidiyor. Fakat bana gerekli olan kitaplar yanımda değil. Őnceleri pek yatıŐtırıcı gelmiş olan yapyalnızlık da, bunaltmağa başladı. Başlıca eserim Balzca'ı iki yıl rahat bir yaşayış ve bũtũm kitaplarım olmadan asla bitiremiyeceğimi dũŐũnmek, pek etin geliyor; sonra, bu savaşın henũz iyice kızıŐmamıŐ olduğu gerçeği de var. Bũtũn bunlar beni çok yorgun dũŐũrdũ. Senin ocukların ve bundan Őtũrũ de sorumlulukların var. Senin geniş ilgilenmelerin ve bũkũlmez bir canlılığın var. İyi gũnleri gũreceđine ve «hasta karaciğerim»le daha uzun sũre beklemediğimden dolayı beni haksız bulmıyacağına gũveniyorum. Bu satırları en son saatlerimde yazıyorum. Karara varalıberi kendimi nasıl da neşeli hisettiğimi gũzũnũn Őnũne getiremezsin. ocuklarına candan selâmlar. Beni suçlama. Sevgili Josef Roth ve Aieger'in bu acılara katlanmak zorundan kurtulmuş olduklarını her dũŐũnũŐũmde içimi nasıl da bir sevinç kapladığını, hatırlasana! En iyi dilekler ve sevgiler. Her Şeye rağmen rahata ve mutluluğa kavuŐtuđumu Őđrendin, cesur ol!

Stefan

(FRİDERİKE'YE MEKTUPLAR

Stefan Zweig'in yayınlana-
cağını biran bile aklından
geçirmediği bu mektuplar bir
yaratıcının sanat gayreti gü-
meden kendini olduğu gibi
veren satırları ile doludur.

1919-1942 yılları olaylarının
ve özellikle İkinci Dünya Sa-
vaşı acılarına değinen Zweig
bu arada tanıştığı kişilerden,
çağımızın sanatçılarından kı-
sada olsa söz eder.

Mektupların önemli olan
diğer yönüde Zweig'ı intihara
götüren oluşun saklı olan
çizgisini de vermesidir.

Kapak: Ali Demir

4 Lira